

Wacław Szczepanik

Sterkowiec-Dziekanów podczas I wojny światowej

Wstęp.

Niniejszy tekst ma za zadanie przedstawić trzy tematy związane z historią Sterkowca i jego mieszkańców podczas I wojny światowej.

Pierwszym z nich jest temat służby wojskowej poborowych z tej miejscowości podczas I wojny światowej. Opiszę pokrótce zasady rekrutacji żołnierzy do armii austro-węgierskiej, wymienię jednostki wojskowe do których kierowano poborowych z tej miejscowości oraz przeanalizuję ich szlak bojowy.

Drugi temat to działania wojenne pod Sterkowcem podczas I wojny światowej. Omówię kiedy i w jaki sposób w pierwszych miesiącach wojny przesuwał się front w tym rejonie. Szczegółowo, na podstawie zachowanych archiwaliów austro-węgierskich omówię jak przebiegały te działania i jakie jednostki brały w nich udział w drugiej połowie listopada 1914 r. Wojska austro-węgierskie usiłowały tutaj powstrzymać atak rosyjski zmierzający w kierunku Krakowa i dalej na Śląsk lub Morawy.

Trzecim aspektem, wiążącym się mocno z tematem działań wojennych jest omówienie kwestii cmentarza wojennego nr 279 ulokowanego w lesie pod Sterkowcem a opisanego jako Kriegsfriedhof nr 279 Dziekanów. Na tym cmentarzu pochowano ofiary walk z listopada 1914 r.

Baza źródłowa.

Poszczególne tematy doczekały się w przeciągu stu lat, które minęły od opisywanych wydarzeń mniej lub bardziej dokładnego opisanie. Najwięcej materiałów można znaleźć na temat cmentarza w Sterkowcu, czasami jako samodzielne wydawnictwa a częściej jako elementy większych publikacji poświęconych grobom wojennym w Małopolsce. Wymienić tutaj należy zwłaszcza trzypięciotomowe wydawnictwo autorstwa Jerzego Drogomira, *Polegli w Galicji Zachodniej 1914-1915 (1918)*, Tarnów 1999-2005. Ciekawe i na swój sposób wyczerpujące temat cmentarza w Sterkowcu, bazy źródłowej do jego dziejów oraz problemów jakie pojawiły się w pracy badawczej jest artykuł dra Mariana Stolarczyka, *Cmentarz wojenny w Dziekanowie – Sterkowcu (Jego powstanie i dzieje¹)*.

Temat służby wojskowej mieszkańców ziem polskich w armii austro-węgierskiej podczas I wojny światowej nie doczekał się jak dotychczas całościowego opracowania. Wymienić

---

¹ http://www.brzesko.ws/_Brzesko/documents/historia/sterkowiec/Cmentarz_279_ms.asp (dostęp: 2014.07.10).

jednak w tym miejscu można kilka pozycji książkowych zajmujących się co prawda tylko aspektami ale zawierającymi przydatne informacje: M. Baczkowski, *Pod czarno-żółtymi sztandarami. Galicja i jej mieszkańcy wobec austro - węgierskich struktur militarnych 1868-1914*, Kraków 2003; tenże, *Szarży podobnej dawno nie widziały dzieje! Ułani galicyjscy 1778-1918*, Kraków 2011; J. Rydel, *W służbie Cesarza i Króla: generałowie i admirałowie narodowości polskiej w siłach zbrojnych Austro-Węgier w latach 1868-1918*, Kraków 2001.

Działania wojenne w Galicji w pierwszych miesiącach I wojny światowej najlepiej opisują dwa pierwsze tomy *Österreich-Ungarns Letzter Krieg*, pod red. E. Glaise-Horstenau, Wien 1931-1938. W języku polskim warto wymienić pozycję *Wielka Wojna* autorstwa Jana Dąbrowskiego, Warszawa 1938 a z nowszych publikacji, opartą w dużej mierze na OULK *Wojnie Galicyjskiej*, J. Batora, Kraków 2005.

W moim opracowaniu starałem się w jak największej mierze, zwłaszcza w części poświęconej działaniom wojennym, oprzeć na archiwaliach. Wykorzystałem w głównej mierze akta z wiedeńskiego Archiwum Wojny (*Kriegsarchiv*). Dla przedstawienia działań wojennych oparłem się na aktach operacyjnych 11. Dywizji Piechoty, działającej w listopadzie w rejonie Brzeska, oraz XI Korpusu do którego dywizja należała. Dla odtworzenia listy mieszkańców Sterkowca służących w armii austro-węgierskiej podczas I wojny światowej wykorzystałem zespoły list strat z wiedeńskiego archiwum. Posiłkowałem się ponadto aktami metrykalnymi Parafii w Szczepanowie z Archiwum Diecezjalnego w Tarnowie. W Archiwum Narodowym w Krakowie oddział w Tarnowie wykorzystałem *Księgę Rejestracyjną* 57. pp.

Mieszkańcy Sterkowca podczas I wojny światowej.

Podczas I wojny światowej żołnierze rekrutujący się ze Sterkowca i jego okolic walczyli w różnych jednostkach armii austro-węgierskiej na różnych frontach.

Brak niestety dokładnych informacji na temat żołnierzy ze Sterkowca i przebiegu ich służby podczas I wojny światowej. Znając jednak zasady organizacyjne i rekrutacyjne, można wymienić kilka oddziałów c.k. armii, w których z całą pewnością służyli żołnierze ze Sterkowca.

Gros rekrutów i rezerwistów wcielono zapewne do 57. pp armii wspólnej armii wspólnej oraz do pododdziałów 32. pp Obrony Krajowej oraz 32. pp Pospolitego Ruszenia. Żołnierze ze Sterkowca służyli także w innych jednostkach armii wspólnej, Obrony Krajowej i Pospolitego Ruszenia, większa ich ilość występowała w jednostkach z terenu Dowództwa Korpusu nr I w Krakowie. Pamiętajmy jednak o tym, że do Korpusu krakowskiego należały także okręgi uzupełnień i jednostki ze Śląska Cieszyńskiego i Moraw. Pojedynczy żołnierze, zwłaszcza

wobec przedłużającej się wojny służyli także w innych jednostkach spoza terenu I Korpusu. Mówić tu można zwłaszcza o formacjach technicznych oraz jednostkach działających w tych samych strukturach wyższego rzędu, co jednostki „rdzennie” sterkowskie. Spore przesunięcia poza „macierzyste” jednostki dotyczyły także specjalistów różnych rodzajów, przenoszonych lub oddelegowywanych w zależności od potrzeb kadrowych. Do końca I wojny światowej żołnierze-Polacy zostali przydzieleni do większości istniejących wówczas samodzielnych jednostek austro-węgierskich².

---

² W 1914 r. językiem polskim jako językiem pułkowym posługiwało się 16 spośród 102 pułków piechoty armii (nr 9, 10, 13, 15, 20, 30, 40, 45, 55, 56, 57, 80, 89, 90, 95, 100), 4 z 29 batalionów strzelców polowych (nr 5, 13, 14, 18) armii wspólnej. W przypadku piechoty armii wspólnej Polacy nie występowali w znaczącym odsetku w pułkach tyrolskich i bośniackich. W kawalerii armii wspólnej Polacy zaznaczali się w znacznych ilościach jedynie w 7 z 11 pułków ułanów (nr 1, 2, 3, 4, 6, 7, 13). W artylerii armii wspólnej Polacy występowali w 5 z 42 pułkach armat polowych (*Feldkanoneregiment* nr 1, 2, 28, 29, 32), 3 z 14 pułkach haubic polowych (*Feldhaubitregiment* nr 1, 10, 11), 3 dywizjonach artylerii konnej (*reiterende Artillerie Division* nr 1, 10, 11), 3 z 14 dywizjonach ciężkich haubic (*schwere Haubit Division* nr 1, 10, 11), 2 z 10 pułkach artylerii górskiej (*Gebirgs Artillerie Regiment* nr 10, 11), 2 z 6 pułkach artylerii fortecznej (*Festungs Artillerie Regiment* nr 2, 3), 2 z 10 batalionach artylerii fortecznej (*Festungs Artillerie Bataillon* nr 5, 6). Ponadto Polacy służyli w 3 z 14 batalionach saperów (*Sappeur Bataillon* nr 1, 10, 11) oraz w 1 z 9 batalionów pionierów (*Pionier Bataillon* nr 10). Większość Polaków skupiona była w jednostkach należących do dowództw korpusów nr I, X i XI.

W austriackiej obronie krajowej Polacy występowali w 9 z 37 pułków piechoty (nr 16, 17, 18, 19, 31, 32, 34, 35, 36) oraz w 3 z 6 pułkach ułanów (nr 1, 3, 4) a także w 3 z 8 pułkach armat polowych (nr 43, 45, 46) i 3 z 8 dywizjonach haubic polowych (nr 43, 45, 46)².

Procentowy udział żołnierzy posługujących się językiem polskim wahał się od 21% (95 pp armii wspólnej) do 91% (57 pp armii wspólnej).

Zdecydowanie inne informacje podają spisy przynależności językowej żołnierzy poszczególnych jednostek sporządzone w czerwcu 1918 r. Są o wiele bardziej szczegółowe, schodząc do poziomu 0,5% stanu jednostki.

W 1918 r. Polacy pojawili się w zdecydowanie większej liczbie jednostek niż w 1914 r. Służyli w 70 spośród 140 pułków piechoty armii wspólnej (nr 1, 3, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 28, 30, 35, 40, 41, 42, 43, 45, 49, 52, 54, 55, 56, 57, 60, 61, 71, 73, 77, 80, 81, 84, 87, 88, 93, 94, 96, 98, 100, 102, 104, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 118, 119, 120, 121, 122, 124, 125, 127, 128, 130, 132, 134, 136, 137, 203, 204), przy czym brak informacji o składzie etnicznym 9 jednostek. Obecność Polaków potwierdzono także w 11 z 31 batalionach strzelców polowych, (nr 4, 5, 8, 9, 12, 17, 20, 21, 22, 30, 31) przy czym znowu brak danych o 6 batalionach. Występowali w 2 z 4 pułków Tyrolskich Strzelców Cesarskich (nr III, IV) w 4 z 8 pułkach piechoty bośniackiej (nr 3, 4, 5, 6) oraz w 3 z 8 batalionach strzelców polowych z Bośni i Hercegowiny (nr 1, 2, 4). W przypadku 4 bośniacko-hercegowińskich batalionów strzelców polowych brak danych o ich składzie etnicznym.

W kawalerii armii wspólnej Polacy występowali w 1918 r. w prawie wszystkich jednostkach. Służyli w 12 z 15 pułków dragonów (nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 13), 4 z 16 pułków huzarów (nr 5, 8, 13, 14) oraz we wszystkich 11 pułkach ułanów (nr 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13). W przypadku pułków dragonów i huzarów brak danych o dwóch pułkach z każdego typu.

W przypadku jednostek Obrony Krajowej Polacy w 1918 r. służyli we wszystkich 37 pułkach strzelców (nr 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37 oraz 1 i 2 pułkach Strzelców Górskich) oraz we wszystkich trzech pułkach strzelców cesarskich (*Kaiserschütze*). Polacy służyli także w 3 z 6 pułkach strzelców konnych (*reiterende Schützen Regiment* nr 1, 5, 6) przy czym brak danych o dwóch tego typu jednostkach. W przypadku Honvedu Polacy występowali w 1 pułku piechoty (nr 27).

W Pospolitem Ruszeniu w 1918 r. Polacy służyli w 12 z 13 wówczas istniejących pułków (nr 1, 2, 6, 9, 11, 13, 22, 25, 27, 31, 32, 409) oraz we wszystkich 4 samodzielnych batalionach austriackiego Pospolitego Ruszenia (nr I/23, II/23, 24, 153) oraz w 1 z 8 pułków (nr 1) węgierskiego Pospolitego Ruszenia. M. Enhl, *Die österreiches-ungarische Landmacht nach Aufbau, Gliederung, Friedensgarnison, Einteilung und nationaler Zusammensetzung im Sommer 1914*, [w:] *Österreich-Ungarns Letzter Krieg 1914-1918* (dalej: OULK), *Ergänzungsheft* 9, Wien 1931, s 17-103; R. Plaschka, H. Haselsteiner, A. Supan, *Innere Front. Militärassistentz, Widerstand und Umsturz in der Daonaumonarchie 1918* nchen1974, s. 335-352.

57. pp³

W momencie wybuchu pierwszej wojny światowej pododdziały 57 pp należały do dwóch formacji działających na terenie dwóch różnych przewidywanych teatrów działań wojennych. Dowództwo pułku wraz z większością batalionów (I, III, IV) należało do 24. Brygady Piechoty (z komendą w Tarnowie), ta zaś podlegała 12. Dywizji Piechoty (Kraków) należącej do I Korpusu. I batalion stacjonował przed wojną w Bochni, III i IV batalion stacjonowały w Tarnowie. Do czerwca 1917 r. dowództwo 57 pp uczestniczyło w działaniach bojowych wraz z 12. Dywizją. Przy czym przynależność brygadowa nie była stała. Przez część czasu pododdziały 57 pp znajdowały się bezpośrednio pod dowództwem dywizji lub korpusu. Także liczba batalionów podległych dowództwu pułku była sprawą zmienną, gdyż, jak wskazują akta, w razie dużych strat kompanie były komasowane w zbiorcze bataliony, a dopiero po nadejściu uzupełnień rozwijane w pełne (lub prawie pełne) bataliony. Od czerwca do września 1917 r. pułk należał do różnych dywizji i formacji wyższego rzędu mianowicie do 6. Dywizji Piechoty, 18. Dywizji Piechoty oraz 43. Dywizji Strzelców. Od września 1917 r. do końca wojny pułk należał do 57. Dywizji Piechoty.

II batalion, stacjonujący w Zenicy w Bośni, w chwili wybuchu wojny należał do 12. Brygady Górskiej, należącej do 48. Dywizji Piechoty, działającej w ramach XV Korpusu. Podobnie jak pułk, także II batalion często działał w oderwaniu od swoich dowództw wyższego rzędu oddelegowywany do rezerwy dywizji czy korpusu lub nawet rozdzielany na najbardziej zagrożonych odcinkach. Batalion działał w składzie 48. Dywizji Piechoty do października 1916 r. Od połowy października 1916 r. batalion należał do 56. Brygady Piechoty z 28. Dywizji Piechoty. W maju 1917 r. batalion został skoncentrowany z resztą pułku w ramach 12. Dywizji Piechoty.

W maju 1915 r. III batalion 57 pp został wyłączony z 12. Dywizji Piechoty i przydzielony do nowosformowanej 59. Brygady Górskiej. 59. Brygada Górską została sformowana w momencie wypowiedzenia przez Włochy wojny Austro-Węgrom. Brygada wzmocniła pozycje austro-węgierskie w Alpach Karnijskich. Między październikiem 1915 r. a marcem 1916 r. batalion walczył w ramach Grupy Brygadowej Wasserthal a ta do 50. Dywizji Piechoty i, od marca 1916 r. do 94. Dywizji Piechoty. Od kwietnia 1916 r. do maja 1917 r. batalion należał do 25. Brygady Górskiej walczącej w ramach 94. Dywizji Piechoty. Od maja 1917 r. batalion został skomasowany w ramach 12. Dywizji Piechoty.

---

³ Szerzej o dziejach 57. pp podczas I wojny światowej piszę w publikacji *Cesarskie dzieci z Tarnowa. 57 galicyjski pułk piechoty w latach 1894-1918*, Kraków 2011.

W kwietniu 1918 r. IV batalion 57. pp został przemianowany na III batalion 13 pp. Od końca 1917 r. 57 pp otrzymywał uzupełnienia z batalionów marszowych 13 pp i prawdopodobnie dlatego żołnierze 57 pp zostali przekazani do 13 pp.

57 pp walczył na większości austro-węgierskich frontów I wojny światowej.

Pułk jako struktura skupiająca większość batalionów początkowo walczył na froncie północnym. W sierpniu 1914 r. wziął udział w bitwie pod Kraśnikiem następnie wycofywał się przez San do Galicji. W październiku i listopadzie 1914 r. pułk walczył na północ od Wisły dochodząc pod Dęblin a następnie przez Opatów wycofując się w Jurę pod Kraków. Podczas walk w grudniu pułk maszerował na północ od Wisły dochodząc nad Nidę (23-25 sierpnia 1914 r. bitwa pod Kraśnikiem, 2-6 września walki z kontrofensywą rosyjską spod Lublina, 7-9 września odwrót na południe od Lublina, 1-6 października walki na północ od Wisły, 6-7 października walki pod Sandomierzem, 22-26 października atak na Dęblin, 29-30 października odwrót na Opatów, 31 października - 2 listopada walki pod Opatowem, 16-30 listopada walki pod Krakowem, 15-18 grudnia pościg za Rosjanami na północ od Wisły, 20-26 grudnia walki nad Nidą⁴). Na przełomie 1914 i 1915 r. 12. Dywizja Piechoty została przerzucona na południe w okolice Gorlic i przydzielona do VI Korpusu (1 stycznia 1915 r. walki nad rzeką Białą, 4 luty walki pod Gorlicami, 8-11 marca walki pod Gorlicami). W ramach VI Korpusu pułk wziął udział w ofensywie państw centralnych w maju 1915 r. VI Korpus tuż przed ofensywą został przydzielony do 11. Armii niemieckiej generała Augusta von Mackensena walczył w jej ramach aż do początków września 1914 r. docierając aż do Brześnia Litewskiego (2-8 maja 1915 r. przełamanie pod Gorlicami, 9-10 maja bitwa pod Rzeszowem, 14-20 maja bitwa pod Jarosławiem, 23-28 maja akcja na Radymno, 12-15 czerwca przełamanie pod Mościskami i Lubaczowem, 16-19 czerwca bitwa o Gródek i Magierów, 20-22 czerwca walki koło Lwowa, 8-11 sierpnia walki koło Ostrowa, 12-17 sierpnia marsz na Brześć Litewski, 24 sierpnia - 6 września oblężenie i zdobycie Brześcia Litewskiego⁵). We wrześniu 1915 r. pododdziały austriackie zostały wycofane na południe nad rzekę Strypa. Na przełomie 1915 i 1916 r. pułk walczył koło Dobropola przeciw Rosjanom. Następnie obsadzał pozycje w okolicach Buczacza. Ofensywa rosyjska w czerwcu

---

⁴ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1843 IR 42-58, Gefechtsberichte IR 57: *Gefechtsbericht 57 IR 5/9-6/9. 1914; Gefechtsbericht 7/9-8/9. 1914; Gefechtsbericht über 12/9 1914 Lipa; Gefechtsbericht 17/9. 1914 I Baon, Jadachy; Gefechtsbericht über Gefecht bei Zbydniów/Zaleszany 15/9. 1914; Gefechtsbericht 23. Oktober 1914 Gefecht bei Maryanów-Cecylówka; Gefechtsbericht 25., 26. Oktober 1914 Gefecht bei Augustów; Gefechtsbericht 29., 30. Oktober 1914 Gefecht bei Szydłowiec; Gefechtsbericht 2. November 1914 Gefecht bei Radlin (ö. Kielce); Gefechtsbericht 5. November 1914 Gefecht südlich Jędrzejów; Gefechtsbericht 6. November 1914 Gefecht bei Wodzisław.*

⁵ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1843 IR 42-58, Gefechtsberichte IR 57: *Gefechtsbericht 57 IR 1-5 Juli 1915.*

1916 r. doprowadziła do odrzucenia jednostki na zachód (27 grudnia 1915 r.- 26 stycznia 1916 r. walki koło Dobropola – bitwa noworoczna, 6-16 czerwca rosyjska ofensywa czerwcową w Galicji Wschodniej, 5-8 lipca walki pod folwarkiem Okopy, 12-14 lipca walki pod Oleszą, 28 lipca - 3 sierpnia walki na północ i południe od Dniestru, 8-11 sierpnia walki nad rzeką Złota Lipa⁶). W jesieni 1916 r. 12. Dywizja Piechoty została wycofana w Karpaty w okolice Marmarosch-Sziget⁷. W maju 1917 r. dywizja została przerzucona w okolice Kopriva–Berie–Skopo. Na początku czerwca 1917 r. doszło tam do komasacji pododdziałów 57. pp a następnie do przeniesienia ich do 6. Dywizji Piechoty. Pod koniec czerwca 1917 r. pododdziały pułku wzięły udział w odbiciu szczytu Mount Ortigara z rąk włoskich. Następnie, pododdziały 57. pp zostały przeniesione do 18. Dywizji Piechoty⁸, by w sierpniu 1917 r., zostać przerzucone nad Isonzo do 86. Brygady Piechoty z 43. Dywizji Strzelców (18 sierpnia - 13 września 1917 r. jedenasta bitwa nad Isonzo (II, III, IV Baony⁹), 24-28 października dwunasta bitwa nad Isonzo (Caporetto) (I-IV Baony), 29 października - 4 listopada przejście nad rzekę Piawa¹⁰). W listopadzie 1917 r. 57. pp został przydzielony do 57. Dywizji Piechoty. Na froncie włoskim pododdziały 57. pp pozostały do końca pierwszej wojny światowej (15-25 czerwca 1918 r. bitwa nad rzeką Piawa (I-III Baony po reformie), 26 czerwca - 5 lipca walki u ujścia rzeki Piawa (I-III Baony po reformie), 24-29 października trzecia bitwa nad rzeką Piawa (I-III Baony po reformie¹¹).

II batalion 57. pp początkowo walczył przeciwko Serbii uczestnicząc w próbach ofensyw i odwrotach Grupy Armii generała Potiorika. Początkowo batalion w ramach 48. Dywizji Piechoty operował z terytorium Bośni i Hercegowiny wchodząc na teren Serbii. Odwrót doprowadził jednostkę w widły Sawy i Dunaju na północny-zachód od Belgradu (12-15 sierpnia 1914 r. przejście przez Drinę, 16-19 sierpnia bitwa nad rzeką Jadar, 6 września - 4 października bitwa nad Driną, 24 października - 15 listopada ofensywa na Valjevo, 16-28

---

⁶ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1843 IR 42-58, Gefechtsberichte IR 57: *Gefechtsbericht 57 IR von 12/7.1916; Gefechtsbericht 57 IR für den 13/7.1916; Gefechtsbericht 57 IR am 4 August 1916, Gefechtsbericht über 28. 29. 30. u. 31. Juli 1916; Gefechtsbericht vom 31. August 1916.*

⁷ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1843 IR 42-58, Gefechtsberichte IR 57: *Gefechtsbericht 57 IR 27/I.1917; OULK, t. 1, s.179-180; 266, 268, 295, 297, 348, 361, 365, 430, 450, 454-456, 459-460, 462, 465, 469, 492, 498, 523, 530, 533, 535; t.2, s. 44, 75, 81-84; 100, 200-201, 279, 321, 324, 326, 330, 334, 338, 343, 352, 3545, 366, 370, 377-379, 382, 384, 423-425, 430-431, 470-471, 473-474, 477, 485, 489, 499-500, 562, 678, 680, 682, 695-696, 702, 711, 713, 720-722; t. 3, s. 14, 107, 123, 127, 129-130, 132, 173-174; t. 4, s.7, 12, 14, 19-20, 429, 431, 434-435, 451-454, 600-601, 616-617; t. 5, s.150-151, 186, 373, 392, 394, 396-397, 424, 430, 445-466; t. 6, s.96, 160, 175, 216, 435,-436.*

⁸ OULK, t.6, s.193-197, 200-204.

⁹ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1843 IR 42-58, Gefechtsberichte IR 57: *Gefechtsbericht über die Gefechte von 24./8. -1./9. 1917 bei Madoni.*

¹⁰ OULK, t.6, s.440, 450, 454, 459, 464, 466, 470-471, 480, 508, 544-545, 556.

¹¹ OULK, t.6, s. 619, 623-635; t.7. s, 223, 278, 283-284, 289-291, 293-294, 313, 317, 333-335, 341-342, 615, 632, 665.

listopada walki nad rzekami Kolubara i Ljig, 29 listopada - 15 grudnia odwrót w widły Dunaju i Sawy). W maju 1915 r. 48. Dywizja Piechoty wyruszyła przeciwko nowemu wrogowi na froncie nad Isonzo. Batalion walczył w okolicach Gorycji podczas pierwszych dwóch bitew z Włochami (23 czerwca - 7 lipca 1915 r. pierwsza bitwa nad Isonzo, 18 lipca - 11 sierpnia druga bitwa nad Isonzo). W sierpniu 1915 r. dywizja została przerzucona do Karyntii. II batalion 57. pp obsadzał pozycje górskie na południe od Dellach i Weidenburg¹². W marcu 1916 r. 48. Dywizja Piechoty została skierowana do Południowego Tyrolu i wzięła udział w ofensywie przeciwko Włochom (15-26 maja 1916 r. bitwa pod Folgarią i Lavarone, 27 maja - 9 czerwca bitwa pod Asiago i Arsiero). W czerwcu 1916 r. dywizja została przerzucona pod Łuck przeciwko Rosjanom generała Brusilowa (21 czerwca - 3 lipca 1916 r. kontrofensywa generała Linsingena na Łuck, 10 lipca walki pod Gubinem¹³, 17-18 lipca odwrót za rzekę Lipa, 20-21 lipca bitwa pod Beresteczkiem, 22-28 lipca bitwa pod Brodami, 31 lipca walki na południe od rzeki Lipa¹⁴). W połowie października 1916 r. II batalion został przeniesiony z powrotem na front włoski, tym razem w ramach 28. Dywizji Piechoty (31 października - 4 listopada 1916 r. dziewiąta bitwa nad Isonzo, 18 listopada walki na południe od Biglii, 18 stycznia 1917 r. walki koło Fajti¹⁵).

III batalion walczył początkowo w górach na południe od Lienzu i na zachód od Villach w rejonie Przełęczy Plöcken i szczytów Kleiner Pal, Grosser Pal oraz Freikofel (26 marca 1916 r. walki o Kleiner Pal, 27 czerwca walki o Grosser Pal). W listopadzie 1915 r. III batalion pułku został na krótko wysłany na front nad Isonzo i walczył w okolicach Oslaviji (18-23 listopada 1915 r. walki pod Oslavija podczas czwartej bitwy nad Isonzo¹⁶).

32. pp Obrony Krajowej

32. pp Obrony Krajowej. Z okolic Sterkowca rekrutowały się pododdziały I batalionu 32. pp Obrony Krajowej. Od powstanie dualistycznej monarchii austro-węgierskiej i wyodrębnienia odrębnych rodzajów wojska dla obu członów państwa pod postacią Obron Krajowych, w Tarnowie posiadał swą komendę uzupełnień i miejsce stacjonowania 53. Batalion Piechoty

¹² OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1843 IR 42-58, Gefechtsberichte IR 57: *Gefechtsbericht II Baon, Dellach 14 Oktober 1915, Gefechtsbericht für die Zeit von 9 bis 13 Oktober 1915.*

¹³ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1843 IR 42-58, Gefechtsberichte IR 57: *Gefechtsbericht II Baon 6 Juli 1916, Gefechtsberichte und tägliche Verlustangabe 30.VI-5.VII.1916; Gefechtsbericht II Baon 12 Juli 1916, Meldung 29.VI.-12.VII.1916.*

¹⁴ OULK, t. 1, s. 118, 124, 127, 131, 134, 605, 628, 630, 634-635, 668-669, 676-678, 687, 689, 692, 696-698, 701, 708, 711, 713-714, 717- 721, 724, 727-731, 733, 735-736, 739; t. 2, s. 278, 408, 411, 535, 537, 543-544, 546, 734-735, 737, 741-742, 744, 746, 763-764, 769; t. 3, s. 374, 378; t. 4, s. 159, 173, 178, 184, 194-195, 227-228, 253, 258, 261, 264, 267-268, 293-295, 310, 321-322, 341, 347, 455, 459-460, 502, 506, 509, 525-526, 529, 532, 538, 543-544, 614, 628-631, 634-637, 655; t. 5, s. 145-146.

¹⁵ OULK, t. 5, s. 683.

¹⁶ ÖULK, t. 3, s. 477, 489-490, 511-513; t. 4, s. 707; t. 6, s. 190, 210, 436.

Obrony Krajowej. Batalion sformowano w 1869 r. W 1889 r. został on, przy organizacji pułków Obrony Krajowej, przydzielony do 16. pp Obrony Krajowej „Kraków” W 1901 r. batalion został przydzielony do nowosformowanego 32. pp Obrony Krajowej „Nowy Sącz” Wraz z 32. pp Obrony Krajowej batalion wziął udział w działaniach pierwszej wojny światowej. 32. pp Obrony Krajowej przez całą wojnę należał do 91. Brygady Piechoty ta zaś do 46. Dywizji Piechoty Obrony Krajowej. 32. pp Obrony Krajowej przez większość okresu wojny działał na froncie antyrosyjskim w Galicji. Początkowo pododdział działał w ramach austro-węgierskiego I Korpusu należącego do 1. Armii. Wraz z nią 32. pp Obrony Krajowej uczestniczył w walkach z Rosjanami. Pułk wziął udział w ofensywie na Lublin w 1914 r., nieudanej ofensywie na Dęblin w październiku 1914 r. oraz w bitwie o Kraków (23-25 sierpnia 1914 r. bitwa pod Kraśnikiem, 26 sierpnia - 1 września bitwa przed Lublinem, 7-9 września odwrót na południe od Lublina, koniec września przygotowanie do jesiennej ofensywy na północ od Wisły, 1-6 października marsz na północ od Wisły, połowa października przejście za rzekę Kamienną, 22-26 października bitwa pod Dęblinem, 27-31 października odwrót za Opatówkę, 31 października - 2 listopada potyczki nad Opatówką, 16-25 listopada bitwa pod Krakowem¹⁷). Do tego czasu 46. Dywizja Piechoty pozostawała w bezpośrednim sąsiedztwie 12. Dywizji Piechoty, której lokalizacje opisano w części poświęconej 57. pp. Następnie 32. pp Obrony Krajowej ścigał Rosjan na północ od Wisły w grudniu 1914 r. po bitwie pod Limanową-Łapanowem (15-18 grudnia 1914 pościg za Rosjanami na północ od Wisły z rejonu Pilicy i Kromołowa w kierunku Wiślicy i Pińczowa, 20-31 grudnia walki nad Nidą). zajmując pozycje na północ od Wisły. W maju 1915 r. tuż przed przełamaniem pod Gorlicami dywizja stała bezpośrednio na północnym brzegu Wisły nad Nidą. Podczas tego drugiego pościgu między innymi pułk zajął Sandomierz (2-8 maja 1915 r. przełamanie pod Gorlicami, 11-15 maja marsz na północ od Wisły, 15-22 maja bitwa pod Opatowem, 23 czerwca zajęcie Sandomierza¹⁸). Na początku lipca 1915 r. pododdziały 1 Armii zostały przeniesione z północnego brzegu Wisły pod Lwów. Dalszy marsz na północ

¹⁷ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1861 SchR 22-37, Gefechtsberichte LIR (SchR) 32: *Gefechtsbericht 23./8.1914; Gefechtsbericht 25./8.1914; k.k. LIR Neusandez Nr. 32, Res nr 40, Gefechtsbericht über das am 23. Oktober 1914 bei Augustów stattgefundene Gefecht; LIR 32, Gefechtsbericht des I/LIR 32 Baons von 23. u. 24. Oktober 1914 (Augustów, Kozienice); K.k. LIR Nr 32, III Baon. Gefechtsbericht für die 23. und 24./10.1914; k.k. LIR Neusandez Nr. 32 Gefechtsbericht über das Nachtgefecht bei Bieliny 3.XI.1914; K.k. LIR Nr 32, III Baon Gefechtsbericht Witowice, 7./11.1914; LIR 32 (91.Ldw.Brig.-46.Ldw.ITDiv) Cieślin 18.Nov.1914, Gefechtsbericht am 19./XI.1914; k.k. LIR 32 (91.Ldw.Brig.-46.Ldw.ITDiv) Gefechtsbericht für den 20. November 1914; k.k. LIR 32 (91.Ldw.Brig.-46.Ldw.ITDiv) Gefechtsbericht für den 21. November 1914. Złażenice am 8. Dezember 1914.*

¹⁸ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1861 SchR 22-37, Gefechtsberichte LIR (SchR) 32: *k.k. Landwehrinfanterieregiment Neusandez Nr. 32. Reser. 349, Gefechtsbericht am 15./5.1915; Gefechtsbericht vom 16./5.1915; Gefechtsbericht vom 17./5.1915; Gefechtsbericht vom 18./5.1915; Gefechtsbericht vom 19-21./5.1915.*

od Lwowa zaprowadził oddział na Wołyń (29 czerwca - 2 lipca 1915 r. walki pod Tarłowem, 3-8 lipca marsz na Lwów, 15 lipca - 1 sierpnia przeniknięcie pod Chełmem, 15-18 lipca zajęcie Sokala, 19 lipca - 4 sierpnia walki nad Bugiem, 19-26 sierpnia szturm na Kowel, 26 sierpnia - 13 września ofensywa na Wołyniu między Sokalem przez Gorochów i Bokujmę na Dubno, 7-8 października walki pod Koryto). W połowie września 1915 r. 46. Dywizję Piechoty na krótko przeniesiono z 1. do 2. Armii (Między 15 a 16 września 1915 r. z 1 do 2 Armii a z 19 września z 2 do 1 Armii). W czerwcu 1916 r. cała dywizja została przyporządkowana niemieckiemu dowódcy gen. Linsingenowi i prowadziła działania przeciwko ofensywie Brusilowa (4-15 czerwca 1916 r. walki na Wołyniu z ofensywą rosyjską, 10 czerwca walki pod Krasnoje, 11 czerwca odwrót za Styr, 13 czerwca walki nad Styrem, 15 czerwca walki pod Tarnawką, 16 czerwca odwrót na granicę, 17-19 czerwca walki pod Ostrowem, 22 i 24 czerwca walki nad Plaszewką, 30 czerwca - 3 lipca walki pod Peremyl, 4 lipca walki pod Werben, 16-19 lipca walki na południe od Peremyl i Lipa, 20-21 lipca bitwa pod Beresteczkiem, 22-28 lipca bitwa pod Brodami). W marcu 1918 r. cała dywizja wraz z 32. pp Obrony Krajowej została przeniesiona na front włoski. W czerwcu 1918 r. uczestniczyła w ofensywie nad Piawe. Pułk na froncie włoskim pozostał do końca wojny (15-25 czerwca 1918 r. bitwa nad Piawą, 30-31 października odwrót za Livenza, 1-2 listopada odwrót za Tagliamento. 3-4 listopada ostatnie walki odwrotowe Armii Isonzo¹⁹).

32. Pułk Piechoty Pospolitego Ruszenia.

Od lat 80 XIX w armii austro-węgierskiej funkcjonowała instytucja pospolitego ruszenia. Obrony krajowe osiągnęły zdolność do działań polowych i w związku z tym zaistniała potrzeba stworzenia formacji mogących przejąć dotychczasowe funkcje obrony krajowej czyli ochronę własnego terytorium a zwłaszcza służbę wartowniczą i wewnętrzną. Na potrzeby służby niefrontowej stworzono instytucję pospolitego ruszenia. Pospolite ruszenie w okresie pokojowym funkcjonowało jedynie jako struktury ewidencyjne przy poszczególnych okręgach uzupełnień obrony krajowej. W razie wojny miano sformować samodzielne jednostki pospolitego ruszenia. Pułki piechoty pospolitego ruszenia w zasadzie pokrywały się pod względem struktury z pułkami piechoty obrony krajowej. I tak np. do 16. pp Pospolitego Ruszenia kierowano starszych rekrutów i rezerwistów z terytorium okręgu uzupełnień 16. pp

---

¹⁹ OULK, t.1, s.180, 182, 192, 194-196, 297, 348, 361, 363, 430, 450, 454-456, 459, 462, 465, 469-470, 492, 498, 523, 530, 533, 547; t.2, s.44, 81, 83, 342, 370, 379, 387-389-391, 426-427, 566, 584, 587-588, 600, 621-622, 626-627, 660-662, 704; t.3, s.51, 79-8-, 82, 112, 118, 121, 132-133, 147-148, 169-170; t.4, s.372, 394, 397, 402, 469-471, 479-480, 491, 494, 502, 524, 538, 544, 592, 630-632, 634-637, 651-653, 656; t.7, s.146, 186, 222, 267-269, 289, 292-293, 317, 333-335, 341-342, 660, 662, 667, 702, 705, 749-750, 756-757.

Obrony Krajowej. Do sformowania pułków piechoty pospolitego ruszenia rzeczywiście doszło podczas I wojny światowej. Oprócz nich sformowano znaczną liczbę samodzielnych batalionów, kompanii pospolitego ruszenia, jednostek etapowych pospolitego ruszenia, jednostek wartowniczych pospolitego ruszenia oraz jednostek roboczych pospolitego ruszenia.

Sterkowiec, jak już wspominałem znalazł się w okręgu uzupełnień 32. pp Obrony Krajowej. W tym okręgu w chwili wybuchu wojny sformowano także 32. pp Pospolitego Ruszenia.

32. pp Pospolitego Ruszenia został wykorzystany do służby frontowej. 32. pp Pospolitego Ruszenia przez większość czasu trwania I wojny światowej był przydzielony do 110. Brygady Piechoty Pospolitego Ruszenia. W lipcu 1916 r. był wzmiankowany w ramach 49. Brygady Piechoty (należącej wówczas do 106. Dywizji Piechoty Pospolitego Ruszenia), a w październiku 1916 r. w ramach 24. Brygady Górskiej Pospolitego Ruszenia. Od czerwca 1918 r. jednostka była wzmiankowana w strukturze 210. Brygady Piechoty Pospolitego Ruszenia (czyli dawnej 110. Brygadzie Piechoty Pospolitego Ruszenia).

110. Brygada Piechoty Pospolitego Ruszenia należała na początku bezpośrednio pod dowództwo 1. Armii austro-węgierskiej generała kawalerii Victora Dankla. 20 sierpnia 1914 r. była rozlokowana w rejonie koncentracji 1. Armii w widłach Wisły i Sanu. 110. Brygada Piechoty zajmowała pozycje na lewej flance armii bezpośrednio nad brzegiem Wisły. 22 sierpnia 1914 r. brygada zajmowała pozycje osłaniające działania 1. Armii na zachodnim brzegu Wisły na północ od Sandomierza. 25 sierpnia brygada stała nad rzeką Kamienną zabezpieczając przeprawy przez Wisłę w Józefowie. Dostała się wówczas pod ogień artylerii rosyjskiej z północnego brzegu Kamiennej i została zmuszona do wycofania się do Lasocina. W kolejnych dniach brygada (podporządkowana Grupie Kummer) toczyła walki z bardzo aktywną w tym rejonie rosyjską 14. Dywizją Kawalerii, między innymi osłaniając Sandomierz. Na zachodnim brzegu Wisły 110. Brygada Piechoty walczyła przez cały wrzesień 1914 r. 1 października 1914 r. brygada była przydzielona jako rezerwa 1. Armii na południe od Wisły. 7 października brygada należała pod dowództwo V Korpusu. 17 października była już wzmiankowana jako część XIV Korpusu. Brygada skutecznie utrzymywała pozycje na zachodnim brzegu Sanu. W listopadzie jednostka wycofała się pod naporem rosyjskim na zachód, dochodząc 12 i 13 listopada z XIV korpusem na południowy wschód od Krakowa. Tam 110. Brygada wraz z 1. Brygadą Piechoty Pospolitego Ruszenia sformowała kombinowaną Dywizję Piechoty Pospolitego ruszenia pod dowództwem generała majora Karla Matasic. Dywizja walczyła między Gdowem a Niepołomicami zabezpieczając od południa Twierdzę Kraków. Między 16 a 18 listopada 1914 r. jednostki pospolitego

ruszenia walczyły nad Rabą między Bochnią a ujściem tej rzeki do Wisły. 19 listopada 1914 r. 110. Brygada Piechoty znajdowała się między Rabą a Uszwicą na północ od Brzeska. Odwrót austriacki doprowadził jednostki pospolitego ruszenia pod Niepołomice a część pod Nowe Brzesko. 28 listopada 1914 r. pododdziały 110. Brygady Piechoty Pospolitego Ruszenia zostały przydzielone jako część garnizonu Twierdzy Kraków. Po zatrzymaniu Rosjan pod Krakowem pododdziały 110. Brygady zostały przydzielone do Grupy Pospolitego Ruszenia feldmarszałka porucznika Klettera. Grupa działała na północnym brzegu Wisły. 19 grudnia jej pododdziały były rozmieszczone nad Nidą na północ od Wiślicy. W tym rejonie brygada pozostała do maja 1915 r. podporządkowana I Korpusowi z 1. Armii. Pozostawała pod dowództwem 46. Dywizji Piechoty Obrony Krajowej²⁰. Między 1 maja a 28 października 1915 r. brygada była podporządkowana dowództwu 106. Dywizji Piechoty Pospolitego Ruszenia. 1 maja 1915 r. 106. Dywizja Piechoty należała do IX Korpusu 4. Armii austro-węgierskiej działającej na linii Dunajca i Białej. Dywizja zajmowała pozycje nad Białą między Gromnikiem a pasmem Wału. Podczas majowej ofensywy państw centralnych atakowała na Tuchów i dalej na Ryglice w kierunku Wisłoki. Po przekroczeniu Wisłoki maszerowała dalej na Brzeziny osiągając 9 maja Wielopole. 11 maja dywizja osiągnęła Rzeszów a 12 maja, skręcając na północ Głogów. Do 16 maja dywizja dotarła nad San w okolicach Leżajska. Pozycje w okolicach Leżajska jednostka zajmowała przez kolejne dni maja powstrzymując ataki rosyjskiego X Korpusu. 12 czerwca 1915 r. jednostki austro-węgierskie zaatakowały ponownie. 106. Dywizja Piechoty atakowała na Tarnogród i dalej na północ w kierunku Tanwi dochodząc do niej 22 czerwca. Między 22 a 30 czerwca jednostka atakowała dalej na północ przez Biłgoraj, Frampol na Godziszów. Podczas drugiej bitwy pod Kraśnikiem (1-10 lipca 1915 r.) dywizja atakowała na północny zachód przez Studzianki, Majdan-Skotnik, Zakrzówek na Wilkołazy. Do końca lipca jednostka doszła do Lublina obsadzając pozycje na zachód od tego miasta. Następnie siły austro-węgierskie i niemieckie kontynuowały marsz na północ w kierunku na Brześć Litewski. 6 sierpnia 1915 r. dywizja była w okolicach Siedlisk na zachód od Lubartowa a 11 nad Bystrzycą między miejscowościami Sobole i Ułan. 12 sierpnia dywizja odbiła na północny-wschód w kierunku na Ostrówki 15 sierpnia dochodząc w rejon między Międzyrzeczem a Białą. Kontynuując marsz na północ dywizja dotarła 23 sierpnia nad rzekę Pulwę na północ od Wołczyna. Po zdobyciu Brześcia Litewskiego, 106. Dywizja Piechoty została wycofana na zaplecze do

---

²⁰ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1864 Ldst.Inf.Rgmt. und Baone, Teil 2. LdstIR 32: k.k. Landsturminfanterieregiment Neusandez Nr 32. Res Nr 271 adj. An das k.k. 110. Ldst Inf-BrigKmdo am 1./4. 1915; OULK, t.1, s.71, 179, 184, 192-193, 231-232, 261, 315-316, 368, 432, 448, 517, 520, 537, 539, 557, 561, 705; t.2, s. 80, 83, 116.

Dęblina i przygotowywała się do transportu na front włoski²¹. We wrześniu 1915 r. jednostka została przerzucona na front nad Isonzo (Soczę). Dywizja podróżowała przez Radom, Strzemieszyce, Oderberg, Przerów na Wiedeń i dalej przez Wiener Neustadt, Bruck am d.M., Graz, Steinsbrück na Lubjanę i dalej na Sesana między 7 a 20 września 1915 r. Dywizja działała na froncie na południe od Gorycji w rejonie Doberdo. W ramach VII Korpusu (Odcinek II) wzięła udział w trzeciej (18 października-4 listopada 1915 r.) i czwartej bitwie nad Isonzo (10 listopada-14 grudnia 1915 r.). 21 października 1915 r. pododdziały dywizji zatrzymały atak włoskiej 20. Dywizji Piechoty nieco na południe od Mt dei sei Busi. W marcu 1916 r. 32. pp Pospolitego Ruszenia nadal był wzmiankowany w ramach 110. Brygady Piechoty Pospolitego Ruszenia ze 106. Dywizji Piechoty. Dywizja była przydzielona do VII Korpusu. Jednostka walczyła pod Monfalcone (14-15 maja, 13-17 czerwca, 28 czerwca-9 lipca 1916 r.²²). Między 22 a 26 lipca 1916 r. dywizja została przerzucona kolejną z Nabresina przez Mezölaborcz na front wschodni pod Brody. Dywizja walczyła tam w ramach Korpusu Kosak w 2. Armii austro-węgierskiej. Jednostka na froncie wschodnim wzięła udział w ciężkich walkach pod Brodami (26 lipca-3 sierpnia 1916 r.) oraz w walkach z ofensywą rosyjską we wrześniu i październiku 1916 r. Pododdziały 32. pp Pospolitego Ruszenia wśląwiły się szczególnie podczas nocnych walk wręcz z 26 na 27 lipca 1916 r. w rejonie Gaje Lewiatyńskie i Koniuszków²³. Między 11 a 16 października 1916 r. pododdziały 32. pp Pospolitego Ruszenia zostały wycofane z szeregów 106. Dywizji Piechoty i przez

---

²¹ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1864 Ldst.Inf.Rgmt. und Baone, Teil 2. LdstIR 32: *K.k. Ldst. Inf.Rgt. Nr 32. An das k.k. 110. Ldst.Inf.Brig.Kmdo am 17 Mai 1915, Gefechtsbericht für die 1. u. 3. 5. 1915*; *K.k. Ldst. Inf.Rgt. Nr 32. An das k.k. 110. Ldst.Inf.Brig.Kmdo am 25 Mai 1915, Gefechtsbericht für die 4.5.1915*; *K.k. Ldst. Inf.Rgt. Nr 32. An das k.k. 110. Ldst.Inf.Brig.Kmdo am 25 Mai 1915, Gefechtsbericht für die 6./5.1915*; *.K.k. Landst.Inft.Rgmt. Nr 32. II Bataillon, Gefechtsbericht über den 6./5.1915*; *K.k. Ldst. Inf.Rgt. Nr 32. An das k.k. 110. Ldst.Inf.Brig.Kmdo am 25 Mai 1915, Gefechtsbericht für die 7./5.1915*; *K.k. Ldst. Inf.Rgt. Nr 32. An das k.k. 110. Ldst.Inf.Brig.Kmdo am 25 Mai 1915, Gefechtsbericht für die 8.5.1915*; *K.k. Ldst. Inf.Rgt. Nr 32. An das k.k. 110. Ldst.Inf.Brig.Kmdo am 25 Mai 1915, Gefechtsbericht für die 9.5.1915*; *K.k. Ldst. Inf.Rgt. Nr 32. An das k.k. 110. Ldst.Inf.Brig.Kmdo am 25 Mai 1915, Gefechtsbericht für die 10.5.1915*; *K.k. Ldst. Inf.Rgt. Nr 32. An das k.k. 110. Ldst.Inf.Brig.Kmdo am 25 Mai 1915, Gefechtsbericht für die 15.5.1915*; *K.k. Ldst. Inf.Rgt. Neusandez Nr 32. An das k.k. 110. Ldst.Inf.Brig.Kmdo am 22 Mai 1915, Gefechtsbericht für die 19./5.1915*; *K.k. Ldst. Inf.Rgt. Nr 32. An das k.k. 110. Ldst.Inf.Brig.Kmdo am 6 Juli 1915, Gefechtsbericht für die 2. u. 3.7.1915*; *k.k. Ldst.Inf.Rgt. Nr 32 an das k.k.110.Ldst.Inf.Brig.Kmdo am 9 Juli 1915, Gefechtsbericht für den 7. u. 8. Juli 1915*; *K.k. Ldst. Inf.Rgt. Nr 32. An das k.k. 110. Ldst.Inf.Brig.Kmdo am 15 Juli 1915, Gefechtsbericht für die 29.6-14.7./1915*.

²² OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1864 Ldst.Inf.Rgmt. und Baone, Teil 2. LdstIR 32: *K.k. Landst. Inft. Rgmt. Nr.32I Bataillon. an das k.u.k. 110. Brig.Kmdo am 17 Mai 1916, Gefechtsbericht an 16./6.1916.k.k. Landsturminfanterieregiment Neusandez Nr.32. An 110.I.Brig.Kmdo am 17. Juni 1916, Gefechtsbericht 16./17. Juni 1916*.

²³ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1864 Ldst.Inf.Rgmt. und Baone, Teil 2. LdstIR 32: *Gefechts-Bericht über die Kämpfe nördl. Brody bei Koniuszków in die Zeit von 26./VII 1916 bis 28./VII*; OULK, t.2, s. 317, 321, 325, 327, 331, 334, 339, 343, 356, 381, 385, 437-438, 441, 455, 471, 483, 488, 565, 591, 593-594, 597, 598, 599, 601-604, 606, 608, 620, 632, 634, 655, 658, 673, 682, 691, 694, 703, 708-709, 711- 713, 723; t. 3, s. 13-14, 25, 42, 350-351, 391, 402-404, 406-407, 409, 411,-413, 436, 466, 498, 506,-508, 559; t.4, s. 91, 168, 192, 214, 302, 644, 650, 652, 654-657, 697-698, 704-705; t. 5, s. 30, 148, 177, 213, 438.

Radziechów, Hatavan, Lubljanę wysłane do Prosecco. na front włoski do 24. Brygady Górskiej Pospolitego Ruszenia. Brygada działała w ramach Grupy Schenk (XXIII Korpusu) na południowym odcinku 5. Armii austro-węgierskiej w bezpośrednim sąsiedztwie Adriatyku na wschód od Monfalcone. 31 października 1916 r. pododdziały 32. pp Pospolitego Ruszenia wraz z całą 24. Brygadą Górską były wzmiankowane jako rezerwa armijna w rejonie XXIII Korpusu²⁴.

Na początku kwietnia 1917 r. 106. Dywizja Piechoty wróciła na front włoski i została podporządkowana dowództwu 5. Armii austro-węgierskiej. Prawdopodobnie w tym czasie przydzielono do niej ponownie pododdziały 32. pp Pospolitego Ruszenia.

W maju 1917 r. 32. pp Pospolitego Ruszenia ponownie należał do 110. Brygady Piechoty Pospolitego Ruszenia a ta do 106. Dywizji Piechoty.

12 maja 1917 r. 106. Dywizja Piechoty była rozlokowana w rejonie Teranova na wschód od Gorycji. Następnie została przemieszczona na zachód nad Isonzo w rejon między Monte Stano a Descia. Dywizja wzięła udział w 10 bitwie nad Isonzo (12 maja-5 czerwca 1917 r.). 18 maja 1917 r. 32. pp Pospolitego Ruszenia wslawił się bohaterską postawą podczas walk z Włochami o wzgórze Mt Santo.

Dywizja wzięła także udział w jedenastej (18 sierpnia-13 września 1917 r.) i dwunastej (24-27 października 1918 r.) bitwach nad Isonzo.

Dywizja podczas jedenastej bitwy nad Isonzo zajmowała pozycje między Wodice a Descia na północ od Gorycji. Dywizja, między 18 a 25 sierpnia 1917 r. została odrzucona z zajmowanych pozycji daleko na wschód w rejon na południe od Lokve. W tym rejonie próbowano odbudować jednostkę, jednak prawie 40% jej uzupełnień składało się z niedoświadczonych młodych rekrutów. 5 września 1917 r. 32. pp Pospolitego Ruszenia toczył ciężkie walki kontratakując przeciwko Włochom w rejonie góry Mt St Gabrielle²⁵.

Na początku dwunastej bitwy nad Isonzo 106. Dywizja Piechoty była rezerwą Grupy Wojsk (Heeresgruppe) feldmarszałka Boroewić. Stacjonowała w okolicach Haidenschaft.

---

²⁴ OULK, t.5, s. 672.

²⁵ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1861 SchR 22-37, Gefechtsberichte LIR (SchR) 32 (Sic!): k.k. Lst.Inft.Regiment Neusandez Nr 32 Op.Nr.180 (Gefechtsberichte Mt.S.Gabriele), an das k.u.k. 106. I.D. Kommando am 27. September 1917, In der Anlage werden sie Gefechtsberichte fuer die Zeit vom 5. bis 11. September 1917 vorgelegt; k.k. Lst.Inft.Regiment Neusandez Nr 32, III Baon, Gefechtsbericht fuer die Zeit v. 28.8. bis 12.9.1917; OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1864 Ldst.Inf.Rgmt. und Baone, Teil 2. LdstIR 32: K.k.Lst.Inft.Regiment Nr. 32. Op. 128/4adj. Gefechtsbericht fuer die Zeit vom 17. bis 23. August 1917 (11. Offensive); OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1864 Ldst.Inf.Rgmt. und Baone, Teil 2. LdstIR 32: k.k. Lst.Inft.Regiment Neusandez Nr 32. Op.Nr.180 (Gefechtsberichte Mt.S.Gabriele), an das k.u.k. 106. I.D. Kommando am 27. September 1917, In der Anlage werden sie Gefechtsberichte fuer die Zeit vom 5. bis 11. September 1917 vorgelegt (powtórzenie raportu z kartonu 32. pp Obrony Krajowej).

Pod koniec października 1917 r. 106. Dywizja Piechoty została przerzucona do Tyrolu. Podróżowała między Dicača a Trient przez Marburg i Franzenfeste. 8 listopada dywizja została wywagonowana w na południe od Trientu i w dolinie Sugana. Między 11 a 18 listopada 1917 r. Dywizja stacjonowała w rejonie Ghertele w dolinie Val d'Assa jako rezerwa 11. Armii. 25 listopada 1917 r. była wzmiankowana w rejonie Mt. Meletta w obszarze operacyjnym Korpusu Kletter 11. Armii. Pod koniec listopada dywizja ponownie była wzmiankowana jako rezerwa 11. Armii w okolicach Busterie na północ od Asiago²⁶. W styczniu 1918 r. dywizja broniła Col del Rosso i Col d'Ecchele (28-29 stycznia). W tych walkach dywizja straciła 122 oficerów i 1425 żołnierzy²⁷. W lutym 1918 r. jednostka została przeniesiona do Generalnego Gubernatorstwa w Polsce. Dowództwo pułku było wzmiankowane w Radomiu²⁸. We wrześniu 1918 r. została przeniesiona na front zachodni. Między 8 a 10 października 1918 r. wzięła udział w walkach między Verdun a Maas²⁹.

Żołnierze ze Sterkowca wymieniani byli w różnych źródłach właśnie w pododdziałach opisanych przeze mnie powyżej. Często niestety jako zabici lub ranni.

W austro-węgierskich listach strat występują następujący mieszkańcy Sterkowca:

Stanisław Kicka, żołnierz 9. kompani 57. pp, asenterowany w 1907 r.. zaginiony podczas walk pod Lipą 12 września 1914 r. lub Zbydniowem 15 września 1914 r.

Franciszek Kiczka, żołnierz 57. pp urodzony 1892, ranny podczas walk pod Żukowem 3 lipca 1915 r.

Stanisław Legutko, żołnierz 11. kompani 57. pp, urodzony w 1897 r., zginął 2 kwietnia 1916 r.

Jan Palka, żołnierz 2. kompani 32. pp Pospolitego Ruszenia, urodzony w 1880 r., wzmiankowany jako jeńiec wojenny w Tomsku.

Józef Witek, gefrajter 13. kompanii 57. pp, urodzony 1892, asenterowany w 1914 r., zaginiony podczas przeprawy przez Plawę pod Roncadele 16 listopada 1917 r.

---

²⁶ OeStA/KA/NFA/Gefechtsberichte/k.1864 Ldst.Inf.Rgmt. und Baone, Teil 2. LdstIR 32: k.k. Lst.Inft.Regiment Neusandez Nr 32. Op. Nr 180/2 Adj. Gefechts-Bericht ueber die Zeit vom 15. Bis 19. November 1917; k.k. Lst.Inft.Regiment Neusandez Nr.32 Op. 180/3, Bericht des I.Baons Ldst.32 ueber die Zeit der Detachierung vom 6. bis 29.Nov.1917.

²⁷ OULK, t.6, s.85, 108, 136, 138, 141-143, 146, 155-157, 172, 175, 440, 451, 454, 459, 464, 475, 479, 482, 507, 551, 558, 564, 601, 631, 650, 671-672, 680-681, 706.

²⁸ Taką informację dla października (sic!) 1918 r. podaje T. Bobrownicki-Libchen, Siły okupacji austriackiej w przededniu przewrotu, „Niepodległość” T.5 Z.9. listopad 1931-kwiecień 1932, s.400-417.

²⁹ OULK t.7, s.111, 181-182, 185, 435-436, 467, 543, 801.

Jan Zachara, żołnierz 12. kompani 57. pp, asenterowany w 1909 r.. zaginiony podczas walk pod Lipą 12 września 1914 r. lub Zbydniowem 15 września 1914 r.

W księdze rejestracyjnej 57. pp znajduje się kolejny żołnierz ze Sterkowca:

Stanisław Dąbrowa, żołnierz II batalionu 57. pp urodzony w 1894 r.

Dodatkowo w księgach metrykalnych Parafii Szczepanów, pojawia się kolejny wojskowy ze Sterkowca

Stanisław Kądziołka, urodzony 3 listopada 1880 r., syn Adama i Apolonii zmarły 6 października 1914 r. z powodu zaziębienia. Dopisek: „miles” ale bez podania informacji o przynależności.

Zgodnie z relacją Pana Krzysztofa Bogusza z jego rozmów z mieszkańcami Sterkowca, w walkach I wojny światowej uczestniczyli także inni żołnierze.

Franciszek Piech, walczył nad Piawą.

Franciszek Kądziołka (Kondziołka) służył na froncie włoskim, zachowane zdjęcia wskazują na jego przydział do pułku tyrolskich Strzelców Krajowych (*Landesschützen Regiment*).

Stanisław Pikulski urodzony 7 maja 1882r. zmarły 14 marca 1918 r. w 1914 r. zaciągnął się na ochotnika do wojska. Zmarł prawdopodobnie na zapalenie płuc. W 1918 r. służył w jednostce wojskowej w Wiśniczu³⁰.

Działania wojenne pod Sterkowcem

Rejon Sterkowca-Dziekanowa znalazł się w strefie działań *stricto* wojennych dwukrotnie podczas I wojny światowej w listopadzie i grudniu 1914 r. Podczas grudniowych wydarzeń przez Sterkowiec jedynie przeszły pododdziały cofających się Rosjan i ścigających ich wojsk austro-węgierskich i niemieckich. O wiele ciekawsze są za to wydarzenia z końca listopada 1914 r. kiedy to wojska austro-węgierskie na wschód od Brzeska próbowały powstrzymać natarcie rosyjskiego „walca parowego”. Między 20 a 23 listopada 1914 r. w rejonie Brzeska operowała 11. Dywizja Piechoty należąca do lwowskiego XI Korpusu z 4. Armii austro-węgierskiej. Dywizja składała się z dwóch brygad piechoty: 21. i 22., 11. Brygady Artylerii Polowej oraz oddziałów broni i służb. W 21. Brygadzie Piechoty (generała majora Milana Grubić a w czasie opisywanych walk pułkownika Blum) w momencie wybuchu wojny znajdowały się 15. pp z Tarnopola i 55. pp z Brzeżan, każdy po cztery bataliony. W 22. Brygadzie Piechoty (generała majora Alexandra Ritter. Wasserthal v. Zuccari) znajdowały się trzy bataliony 58. pp ze Stanisławowa, cztery bataliony 95. pp z Czortkowa oraz 32. Batalion

---

³⁰ W Nowym Wiśniczu w 1918 r. znajdował się wojskowy zakład karny. Między 27 listopada 1917 r. a 25 grudnia 1918 r. jego komendantem był późniejszy generał Wojska Polskiego Czesław Szymiczek. Muzeum Okręgowe w Tarnowie MT-H/1405/38 *Karta Ewidencyjna Czesława Szymiczka w Powiatowej Komendzie Uzupelnień w Tarnowie.*

Strzelców Polowych (rekrutujący się z terytorium VI Korpusu w Koszycach. 11. Brygada Artylerii Polowej (generała majora Rudolfa Dieterich) składała się z 33. pułku armat polowych (*Feldkanonenregiment*) w sile pięciu baterii (Stanisławów i Czerniowce) oraz I dywizjonu z 11. pułku haubic polowych (*Feldhaubitzenregiment*) w sile dwóch baterii (Lwów). Kawaleria dywizyjna składała się z 1. i 2. szwadronów 1. pułku ułanów Obrony Krajowej (Lwów). Dodatkowo na stanie dywizji znajdowała się 4. kompania z 11. Batalionu Saperów (Lwów). Od połowy listopada 1914 r. do końca lipca 1915 r. komendantem dywizji był feldmarszałek porucznik Anton Bellmond Edler v. Adlerhorst. Szefem sztabu dywizji od połowy listopada 1914 r. do połowy września 1915 r. był major Eugen Tinz.

Działania wojenne wymusiły dynamiczną zmianę organizacji struktur dowodzenia wojskami austro-węgierskimi i dostosowanie jej do warunków pola walki. Najczęściej stosowano tworzenie doraźnych grup bojowych działających na konkretnych kierunkach operacyjnych i odcinkach frontu. Łączono pod wspólnym dowództwem pododdziały pochodzące z różnych rodzajów broni a także często pododdziały z różnych dowództw wyższego rzędu. W taki sposób przeformowano pododdziały 11. Dywizji Piechoty działające pod Brzeskiem pod koniec listopada 1914 r.

Pododdziały 11. Dywizji piechoty podzielono odmiennie do struktury „etatowej” zarówno do marszu, jak i do prowadzenia działań wojennych. W przypadku 11. ITD pod Brzeskiem były to Grupa pułkownika Jozefa Blum (Blum v. Siemikovce) i Grupa generała majora v. Wasserthal. Grupy składały się z mieszanych jednostek piechoty, artylerii i wojsk technicznych. Oprócz wyżej wymienionych grup brygadowych działały także mniejsze struktury doraźne.

18 listopada 1914 r. o godzinie 3 rano 11. Dywizja Piechoty otrzymała informację o marszu rosyjskich korpusów na zachód. XXI Korpus był wzmiankowany w marszu przez Tarnów. IX, X i XI Korpusy działały na froncie między Tarnowem a Gorlicami i Grybowem. Jedna rosyjska brygada kawalerii (w sile 2-3 batalionów i kilku dział) maszerowała przez Gromnik na Zakliczyn. Około 2000-3000 kawalerzystów rosyjskich z artylerią maszerowała z Jastrzębi na Zakliczyn. W Gromniku wzmiankowano 2-3 szwadrony kawalerii. Silne pododdziały rosyjskie kierowały się na Tymową.

W związku z marszem rosyjskim pododdziały XI Korpusu austro-węgierskiego skierowano jako przeciwdziałanie. Grupa feldmarszałka porucznika Johanna Nikić z Bochni została skierowana na Brzesko. Pododdziały 10. Dywizji Kawalerii zostały skierowane do Szczurowej, 6. Dywizja Kawalerii maszerowała do Tymowej. Wymienione oddziały otrzymały zadanie powstrzymanie postępów rosyjskich nad Dunajcem. 30. Dywizja Piechoty

pomaszerowała w rejon Porąbka Iwkowska-Lipnica-Muchówka. 11. Dywizja Piechoty otrzymała rozkaz marszu przez Rzegocinę i Muchówkę w rejon Tymowa-Lipnica-Muchówka. Pododdziały straży przedniej dywizji pod dowództwem pułkownika Babić składały się z dwóch batalionów 55. pp IV batalionu marszowego 55. pp, batalionu 15. pp, II dywizjonu z 20. Pułku Armat Polowych oraz 12 kawalerzystów należących do kawalerii dywizyjnej. Straż przednia miała wymaszerować o godzinie 6.00. Siły główne pod dowództwem generała majora v. Wasserthal składały się z dowództwa dywizji, dywizjonu kawalerii, drugiej kompanii saperów z 12. Batalionu Saperów, dwóch dywizjonów z 33. Pułku Armat Polowych oraz trzech batalionów z 95. pp. Siły generała Wasserthal miały wymaszerować o 7:10. Dowództwo 21. Brygady Piechoty, 15. Dywizjon Ciężkich Haubic, 11. Dywizjon Ciężkich Haubic, trzy bataliony 58. pp oraz 5. kompania 10. Batalionu pionierów miały wyruszyć o godzinie 8:20. Pododdziały I dywizjonu 11. Pułku Haubic Polowych oraz trzy bataliony 15. pp oraz pododdziały sanitarne i zaopatrzeniowe dywizji miały wymaszerować o godzinie 10:15. Straż tylna dowodzona przez kapitana Victora Zinner (z 55. pp) składająca się z IV batalionu 55. pp. Jej pododdziały miały wymaszerować o godzinie 8:30 z Szarysza³¹.

Po dotarciu w rejon docelowe siły główne rozlokowały się w Lipnicy Murowanej, Rajbrocie i Lipnicy Górnej, z ubezpieczeniami rozmieszczonymi w kierunku północnym i wschodnim. Pododdziały pułkownika Othmara Babić (z 95. Pp) w sile dwóch batalionów 55. pp oraz batalionu 15. pp atakowały w kierunku na Tymową³². Grupa Babić do godziny 10:30 wieczorem 18 listopada opanowała Tymową i drogę w kierunku na Gnojnik. III batalion 15. pp zajął pozycje w Tymowej i na wzgórzu 307 na południowy wschód od tej miejscowości. I kompania z III batalionu 55. pp zajęła pozycje na wzgórzu 308 na północny wschód od Tymowej. Połowa I batalionu 55. pp zajęła pozycje pomiędzy wzgórzem 308 a 337 panujące nad drogą między Tymową a Gnojnikiem. W okolicach karczmy w Gosprzydowej i wzgórza 348 rozlokowały się dwie kompanie z I batalionu i trzy kompanie z III batalionu 55. pp. jeden pluton piechoty zajął wysunięte na północ pozycje przy drodze na Gnojnik w okolicy wzgórza 308 i kapliczki na wschód od drogi na Folwarki Ratoskie³³.

Raport z godziny 5:30 rano 19 listopada 1914 r. podawał informacje o ataku XXI Korpusu rosyjskiego na Waryś i Radłów. W okolicy Tymowej pododdziały pułkownika Babić i 6. Dywizji Kawalerii walczyły z rosyjską kawalerią³⁴.

---

³¹ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *K.u.k. 11.ITD Op. Nr 1118-3: Disposition für den 18. November 1914. Limanowa, am 18./XI. 1914 3:00 vm.*

³² OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *11.ITD Situation der 11ten ITD am 18./11.1914.*

³³ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *op. 1119/4 Gruppe Obst Babić 10:30 nm.*

³⁴ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.667, *11.KpsKmdo Op Nr 1119-3.*

Raport 11. Dywizji Piechoty z godziny 4 rano 19 listopada 1914 r. podawał informację o rozkazie marszu dla jednostki z Lipnicy Murowanej przez Gnojnik w rejon Brzeska i Jadownik. Grupa pułkownika Babić otrzymała rozkaz żeby przed świtem atakowała wroga stojącego na zachód i północ od Tymowej. 30. Dywizja Piechoty otrzymała rozkaz marszu z okolic Tymowej i Czchowa w kierunku południowo-wschodnim w rejon Łoniowej-Żerkowa i Niedźwiedzy. Grupa pułkownika Babić w przypadku braku aktywności rosyjskiej miała pod osłoną dywizjonów ciężkich haubic nr 11 i 15 oraz IV batalionu 55. pp, połączyć się z pozostałymi pododdziałami 11. Dywizji Piechoty³⁵.

11. Dywizja Piechoty otrzymała rozkaz marszu na Brzesko 18 listopada 1914 r. przez cały 19 listopada jej pododdziały maszerowały na zajmowane pozycje z Lipnicy Murowanej. Dywizja maszerowała w trzech grupach. Straż przednia pułkownika Kneifel składała się z III batalionu 58. pp, II dywizjonu 33. Pułku Armat Polowych oraz 2. kompani 12. Batalionu Saperów. Grupa główna pod dowództwem generała majora v. Wasserthal składała się z batalionu 95. pp, 5. kompani 10. Batalionu Pionierów, I dywizjonu z 11. Pułku Haubic Polowych, I dywizjonu z 33. Pułku Armat Polowych, batalionu 15. pp, dowództwa 21. Brygady Piechoty oraz dwóch batalionów 15. pp. Forpoczty składały się z pododdziałów 95. pp, Dywizyjnego Zakładu Sanitarnego oraz 1. i 4. kompanii 11. Batalionu Saperów.

11 listopada 1914 r. dywizja liczyła 18175 ludzi i 4168 koni stanu wyżywienia oraz 12029 żołnierzy frontowych i 270 jeźdźców stanu bojowego. Posiadała na wyposażeniu 34 karabiny maszynowe oraz 66 dział. Dywizja składała się z 15 batalionów piechoty, 2 szwadronów kawalerii oraz 9 baterii armat i 2 baterii haubic. W dywizji znajdowały się bataliony piechoty z 15., 55., 58. i 95. pp. Kawaleria dywizyjna składała się z I dywizjonu 1. pułku ułanów Obrony Krajowej. W 33. Pułku Armat Polowych znajdowało się 35 dział. I dywizjon 11. Pułku Haubic Polowych liczył 13 dział. Dodatkowo w II dywizjonie z 20. Pułku Armat Polowych znajdowało się 28 dział³⁶.

19 listopada 1914 r.

Dyspozycja działań XI Korpusu na dzień 19 listopada 1914 r. przewidywała następujące działania korpusu. Grupa feldmarszałka porucznika Nikić pozostawiła cztery bataliony piechoty i baterię artylerii w rejonie na północny wschód od Woli Batorskiej. Większa część Grupy miała cofnąć się w rejon Bucze-Zagrody-Mokrzyska. 11. Dywizja Piechoty miała walczyć częścią sił z siłami rosyjskimi w rejonie Tymowej, zaś gros sił dywizji miał się

³⁵ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.667, *Op Nr 1119-3 11.KpsKmdo an Det. Obst Babić am 19./XI.1914 4:00 vm.*

³⁶ OeStA/KA/NFA/Sammlung Balaban/k.1903 11-14 Infanterietruppendivision/11. ITD Orde de Bataille 11. ITD am 11.XI.1914.

skierować przez Lipnicę Dolną i Gnojnik w rejon Brzeska i Jadownik. 30. Dywizja Piechoty miała skierować się przez Tymową i Biesiadki w rejon Zerków-Łoniowa-Niedźwiedza. Pododdział w sile trzech batalionów piechoty, dwóch baterii artylerii oraz szwadronu kawalerii miał przez Jurków skierować się w rejon wzgórz pod Charzewicami i Zawady Lanckorońskiej. Dowództwo Korpusu miało przemieścić się z Lipnicy Murowanej do Brzeska³⁷.

19 listopada 1914 r. raport 30. Dywizji Piechoty i 6. Dywizji Kawalerii przynosił informacje o przekroczeniu przez Rosjan Dunajca między Zakliczynem i Rostoką. 11. Dywizja Piechoty raportowała o zajęciu rejonu Brzesko-Jadowniki-Wzgórze Kościelne 400-Bocheniec. Grupa feldmarszałka porucznika Nikić nie raportowała zmian³⁸.

Poranna dyspozycja dla 11. Dywizji Piechoty z godziny 1:30 po południu 19 listopada 1914 r. zawierała meldunek, że o godzinie 10:15 Brzesko było wolne od obecności wroga. Dyspozycja zawierała także informacje o celach do osiągnięcia przez poszczególne pododdziały dywizji. Dowództwo dywizji miało znaleźć się w Brzesku. W rejonie Jadownik i Bocheńca stanowiska miały zająć pododdziały Grupy generała majora v. Wasserthal w składzie: dowództwa 22. Brygady Piechoty, 95. pp, dwa bataliony 55. pp (wraz z dowództwem pułku), 2. kompania z 12. Batalionu saperów oraz II dywizjon 33. Pułku Armat Polowych.

W Brzesku rozlokować miały się pododdziały grupy pułkownika Blum w składzie: dowództwa 21. Brygady Piechoty, 58. pp, I dywizjon 1. Pułku Ułanów Obrony Krajowej, I dywizjon 33. Pułku Armat Polowych, II dywizjon 20. Pułku Armat Polowych oraz 11. Dywizyjny Zakład Sanitarny. (Div.San.Anst.11).

W Okocimiu znaleźć się miały pododdziały grupy pułkownika Ferdinanda Vogt (z 15.pp) w składzie: 15. pp, I dywizjon 11. Pułku Haubic Polowych, 5. Kompania 10. Batalionu pionierów, 4. Kompania 11. Batalionu Saperów. W pałacu rozmieszczono park amunicyjny i kolumnę zaopatrzeniową 11. Dywizji.

W Uszwi pod komendą pułkownika Reutter miały zająć stanowiska baterie 11. i 15. Dywizjonów Ciężkich Haubic zabezpieczane przez IV batalion 55. pp (kapitan Zimmer) oraz 1. Kompania 11. Batalionu Saperów. Na wzgórzu na zachód od Pomianowej stacjonować miało pół batalionu 15. pp pod komendą majora Josefa Flögel (z 80.pp)³⁹.

---

³⁷ OeStA/KA/NFA/Sammlung Balaban/k.1897 8-11 Kopr/11.Korps Op 877 Disposition für 19.11.1914.

³⁸ OeStA/KA/NFA/Sammlung Balaban/k.1897 8-11 Kopr/11.Korps Op. 878.

³⁹ OeStA/KA/NFA/11.ITD, k.677, Op.1119/10 11.ITD Disposition für die Nächtigung am 19/XI.1914 vom 19/11.1914 1:30 nm.

Pododdziały dywizji w ciągu 19 listopada 1914 r. w zasadzie osiągnęły zakładane pozycje. Pododdziały grupy generała majora Wasserthal musiały osiągnąć zamierzone pozycje w walce. Półtora batalionu z 95. pp osiągnęło pozycje w rejonie wzgórza 400 między Klęczanami a Bocheńcem. Dwa bataliony z 95. pp oraz jeden batalion 55. pp pomaszzerowały na północ od Brzeska w kierunku linii kolejowej Kraków-Tarnów i dalej na Szczepanów. 3 bataliony 58. pp atakowały wzdłuż drogi Brzesko-Jadowniki. Na tym kierunku ataku znajdowały się umocnione pozycje rosyjskie na wschód od Jadownik, wokół wzgórza 247 oraz na południu miejscowości Jastew. Dalsze pozycje rosyjskie znajdowały się na zachodnich przedpolach Dębna. Baterie z dywizjonów ciężkich haubic osiągnęły Uszew oraz Gnojnik⁴⁰.

19 listopada 1914 r. grupa feldmarszałka porucznika Nikić osiągnęła rejon Dąbrówka-Bucze-Zagrody-Mokrzyska z 30. Dywizją Piechoty w rejonie Żerków-Doły.

Zaobserwowano dodatkowo znaczne siły rosyjskiej piechoty i artylerii nad brzegami Białej w rejonie Tuchowa i Gromnika. W rejonie Szczepanowa-Przyborowa i Rudy zameldowano obecność przynajmniej jednej brygady piechoty i czterech baterii artylerii z rosyjskiego XXI Korpusu. Zauważono także znaczne oddziały rosyjskie maszerujące z Borzęcina w kierunku Przyborowa.

11. Dywizja Piechoty prawą flanką miała osiągnąć rejon Jastew-Wola Dębińska-Bielcza a lewym skrzydłem rejon Szczepanów-Łęki odrzucając przy tym wojska rosyjskie.

30. Dywizja Piechoty wysłała dwa bataliony do obsadzenia wzgórz na południe od Sufczyzna. Pododdziały Grupy pułkownika Blum w składzie 3 batalionów 58. pp z Jadownik i 2 batalionów 15. pp z Okocimia o świcie wycofały się. Jej prawe skrzydło miało zabezpieczyć rejon Jastew-Wola Dębińska z jednej strony i brzeg Uszwicy z drugiej. Centrum grupy miało zająć rejon Bielczy. Grupa generała majora Wasserthal łączyła się z jej lewym skrzydłem w rejonie Szczepanowa i Łęk. W razie pomyślnego ataku w pierwszej mierze pododdziały Grupy pułkownika Blum miały osiągnąć rejon na północ od Woli Dębińskiej, po czym oddziały Grupy generała majora v. Wasserthal także miały wyprowadzić natarcie. Rozpoznanie pola walki miały wykonać patrole piechoty w poszczególnych rejonach. Pododdziały artylerii miały skoncentrować ostrzał na głównych stanowiskach. Na wzgórzu 400 półtora batalionu z 95. pp pod dowództwem majora Wróblewskiego stanowiło rezerwę dywizji. IV batalion 55. pp zameldował dotarcie w rejon operacyjny 11. i 15. Dywizjonów Ciężkich Haubic. O godzinie 6 rano 15. pp miał wysłać jeden batalion do Słotwiny do

---

⁴⁰ OeStA/KA/NFA/11.ITD, k.677, *Op.1119/14. Situation der 11.ITD am 19./XI.1914.*

dyspozycji dowództwa 41. Dywizji Piechoty Obrony Krajowej. Kolejny batalion tego pułku pomaszerował na Okulice (na północy zachód od Brzeska) jako wsparcie dla 10. Dywizji Kawalerii. 2. kompania z 12. Batalionu Saperów oraz 1. kompania z 11. Batalionu Saperów pozostawały w dyspozycji dowództwa 22. Brygady Piechoty na północno-wschodnich przedpolach Brzeska. 4. kompania z 11. Batalionu Saperów oraz 5. kompania z 10. Batalionu Pionierów pozostawały w Okocimiu w dyspozycji dowództwa 21. Brygady Piechoty. Artyleria została przydzielona do poszczególnych grup bojowych. Do Grupy generała majora v. Wasserthal przydzielono II dywizjon 20. Pułku Armat Polowych oraz II dywizjon 33. Pułku Armat Polowych. Do Grupy pułkownika Blum przydzielono I dywizjon 33. Pułku Armat Polowych oraz I dywizjon 11. Pułku Haubic Polowych. W Brzesku ulokowano pododdziały 11. i 15. Dywizjonów Ciężkich Haubic. Dowództwo dywizji wraz z dywizjonem kawalerii ulokowało się w pałacu w Okocimiu a następnie na wzgórzu na zachód od Jadownik. Pododdziały 11. Dywizyjnego Zakładu Sanitarnego pozostały w Brzesku. Do obydwóch grup bojowych przydzielono po jednej stacji telefonicznej z Dywizyjnego Pododdziału Telefonicznego (*Division Telephon Abteilung*⁴¹).

20 listopada 1914 r.

Dyspozycja XI Korpusu na dzień 20 listopada zalecała poszczególnym pododdziałom następujące zadania. Grupa Nikić miała atakować przez Bucze, Rysie i Mokrzyńska na Przyborów. Lewe skrzydło 11. Dywizji Piechoty miało nacierać przez Szczepanów na Łęki. Prawe skrzydło dywizji miało atakować przez Jastew i Wolę Dębińską na Bielczę. 30. Dywizja Piechoty miała walczyć z jednostkami rosyjskimi w rejonie Zawady i pozostawić tam trzy bataliony piechoty i dywizjon artylerii. Większość dywizji miała skierować się w rejon wzgórz na południe od Łoniowej i Dębna. Dwa bataliony z dywizji skierowano w rejon wzgórz na południe od Sufczyzna. W dyspozycji znajdował się także opis sytuacji Korpusu na dzień 19 listopada. Grupa Nikić zajęła 19 listopada 1914 r. rejon Dąbrówka-Bucze-Zagrody-Mokrzyńska. 11. Dywizja Piechoty zajęła rejon Szczepanów-Brzesko-Jadowniki. 30. Dywizja Piechoty stała w rejonie Zerkowa dolnego. 6. Dywizja Kawalerii odrzucona przez Rosjan razem z 30. Dywizją Piechoty wycofała się przez Zawadę w rejon Biskupice-Domosławice. Grupa Pułkownika Gustava Resch znalazła się w rejonie Struga-Jakobowice. 10. Dywizja Kawalerii toczyła zacięte walki w rejonie Szczurowej⁴².

---

⁴¹ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op.1120/3 11.ITDKmdo Disposition f.d. 20.11.1914. Schloss Okocim am 20.11.1914 2h45 vorm.*

⁴² OeStA/KA/NFA/Sammlung Balaban/k.1897 8-11 Kopr/11.Korps, *Op. 882. Disposition für d. 20.11.1914.*

Sytuacja poszczególnych pododdziałów 11. Dywizji Piechoty pod Brzeskiem 20 listopada 1914 r. przedstawiała się następująco.

Stanowiska Grupy generała majora v. Wasserthal rozciągały się po obydwóch stronach linii kolejowej Tarnów-Kraków między Szczepanowem a Jadownikami Podgórnymi. Lewa flanka grupy opierała się o drogę Mokrzyńska-Szczepanów przy tej drodze w okolicach wzgórza 244 na wschód od Mokrzyk stał jeden batalion 95. pp dalsze stanowiska grupy ciągnęły się skrajem lasu okalającego od północy linię kolejową. Stanowiska na północnym skraju lasu zajmowała 10 kompania 95. pp. Przy wschodnim skraju lasu, naprzeciwko wsi Sterkowiec pozycje obsadzał batalion 55. pp. W głębi lasu, przy leśnej drodze łączącej Szczepanów z linią kolejową znajdowały się stanowiska połowy 24. Batalionu Strzelców Polowych. Pozycje grupy ciągnęły się do północnego skraju Jadownik Podgórnych gdzie stacjonowała połowa batalionu z 55. pp. W Brzezowcu stacjonowała druga połowa 24. Batalionu Strzelców Polowych. Na północno-wschodnim skraju Brzeska stała druga połowa batalionu 55. pp. Pododdziały artylerii Grypy były rozmieszczone nierównomiernie. Jedna bateria (nr 1) z 20. Pułku Armat Polowych zajmowała stanowiska na południe od wzgórza 244 koło Mokrzyk. W drugiej linii między Mokrzykami a Słotwiną stały dwie baterie z 20. (nr 2 i 3) oraz dwie baterie z 33. (nr 4 i 5) Pułków Armat Polowych. Na południowym skraju Słotwiny stała 5. bateria z 33. Pułku Armat Polowych. Dodatkowo, na południowy zachód od Brzeska stała 2. bateria 32. Pułku Armat Polowych. Ponadto, przy zachodnim skraju lasu, na północny zachód od Jadownik Podgórnych znajdowało się dowództwo 22. Brygady Piechoty.

Grupa pułkownika Blum zajmowała pozycje na wschodnich przedpolach Jadownik. Pierwsze linie zajmowały trzy bataliony 58. pp. Przy drodze prowadzącej z Brzeska do Jadownik znajdowało się dowództwo 21. Brygady Piechoty. Między Jadownikami a Brzeskiem, na południe od drogi znajdowały się stanowiska dział I dywizjonu 33. Pułku Armat Polowych oraz I dywizjonu 11. Pułku Haubic Polowych. Przy drodze na wschodnich rogatkach Brzeska stały haubice z 11. Dywizjonu Ciężkich Haubic a przy pałacu w Okocimiu haubice 15. Dywizjonu Ciężkich Haubic.

Na południe od Jadownik wokół wzgórza 400 znajdowały się stanowiska rezerwy dywizyjnej w składzie batalionu 55. pp oraz półtora batalionu 95. pp. Na południowo wschodnich zboczach wzgórza 400 stał pluton armat z 33. Pułku Armat Polowych. Jedna bateria z 32. Pułku Armat Polowych stała na północnych przedpolach Okocimia a jedna bateria 33. Pułku Armat Polowych między Okocimiem a Kłęczanami. W Wielkim Lesie na południowy wschód od wzgórza 400 znajdowały się stanowiska jednego batalionu 15. pp kolejny batalion 15. pp rozłożył się stanowiskami wokół wzgórza 276 na północny zachód od Porąbki

Uszewskiej. Wzdłuż drogi między Porąbką Uszewską a Dębem nacierały trzy kompanie tyrolskich strzelców krajowych ze świeżo przybyłej na ten odcinek frontu 88. Brygady Strzelców Krajowych⁴³.

Telefonogram z godziny 8:05 rano 20 listopada przynosił informacje o rozmieszczeniu i sytuacji pododdziałów 11. Dywizji Piechoty. Zgodnie z nim Jastew nadal pozostawała w rękach rosyjskich. Grupa generała majora Wasserthal o godzinie 7 rano miała z trzema batalionami osiągnąć rejon Folwark Słotwina-Szczepanów a stamtąd pomaszerować na Łęki. Grupa pułkownika Blum miała atakować wzgórza na wschód od Jadownik (275 i na południe od niego) nadal słabo obsadzone przez wroga ale ciągle wzmacniane⁴⁴.

Telegram z 8:30 20 listopada od dowódcy dywizji do pułkownika Blum podawał informację o zajęciu przez Grupę generała majora Wasserthal Szczepanowa i jego dalszym marszu na Łęki. Telegram zawierał ponaglenie do pułkownika Blum, żeby ten zajął także swoje cele ataku⁴⁵.

Telegram z 8:55 rano 20 listopada 1914 r. przynosił informacje o przemieszczeniach oddziałów 30. Dywizji Piechoty w okolicach Brzeska. Wspomniane powyżej trzy kompanie tyrolskich strzelców krajowych należały do większego zgrupowania składającego się z sześciu batalionów tej formacji wspieranych przez baterię artylerii i skierowanych przez dowództwo 30. Dywizji Piechoty w kierunku na Dębno. Dodatkowo dwa bataliony piechoty, trzy baterie armat oraz dwie baterie haubic skierowano przez Gnojnik do Brzeska jako rezerwę korpusu⁴⁶.

W telegramie dowództwa korpusu z godziny 3.10 po południu 20 listopada znajdowała się informacja o zajęciu przez pododdziały 11. Dywizji Piechoty rejonu Łęki-Maszkienice, co uniemożliwiło Rosjanom dalszy marsz na północ. Sąsiednie jednostki raportowały znaczne ilości wojsk rosyjskich na północ od Wisły a także w rejonie Wiśnicza⁴⁷.

O godzinie 10 rano do dowództwa XI Korpusu został wysłany meldunek sytuacyjny 11. Dywizji Piechoty z opisem dotychczasowych działań i osiągnięć. Pododdziały grupy pułkownika Blum w sile dwóch batalionów 58. pp walczyły o wzgórze 275. Dwa bataliony 15. pp pomaszerowały z rejonu na południe od Jadownik w kierunku Dębczak. Artyleria stojąca za Jadownikami ostrzeliwała pozycje rosyjskie na wzgórzu 275. Artyleria rosyjska ostrzelała lewą flankę 58. pp⁴⁸.

⁴³ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op.nr 1120/9 Situation der 11ten ITD am 20./XI.1914.*

⁴⁴ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op.1120/6 telefonisch 11 Korpskommando und 41. ITD, 8:05 vm 20.XI.*

⁴⁵ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *11. ITD Kmdo an Obst Blum, 8:30 vm 20/XI.1914.*

⁴⁶ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op.nr 1120/8 Telegramm 41. ITD an 11. ITD, 8.55 vm 20/XI.1914.*

⁴⁷ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op.nr 1120/8 Telegramm 11. KpsKmdo an 11. ITD u. 41.ITD, 3:10 nm 20/XI.1914.*

⁴⁸ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op 1120, Situationsmeldung der 11. ITD an XI Korps 10:00 vm. 20/XI.1914.*

Z godziny 8 rano 20 listopada 1914 r. pochodzi raport majora Stanisława Wróblewskiego z 58. pp do dowództwa 22. Brygady Piechoty ze sprawozdaniem z ataku batalionu 58. pp na Jadowniki i zajęciu pozycji na wzgórzu 400 jako rezerwa dywizji⁴⁹.

W telegramie z godziny 11:10 21 listopada generał major Wasserthal informował dowództwo dywizji o sytuacji w okolicy Szczepanowa. Wg otrzymanego o godzinie 10:45 raportu pułkownika Stransky'ego (prawdopodobnie Franz Stransky von Stranograd) na wzgórzu 245 we wschodniej części Szczepanowa, zatrzymał się rosyjski batalion. W telegramie znajdowała się też sytuacja o osiągnięciu przez II dywizjon 20. Pułku Armat Polowych pozycji na wzgórzach na północ od dworca w Słotwinie⁵⁰.

Raport 21. Brygady Piechoty z godziny 13:00 20 listopada 1914 r. informował o sytuacji pododdziałów i działaniach rosyjskich w okolicach Jadownik i Dębna. Pozycje własnych jednostek mieściły się na przedpolach Jadownik półtora kompani z 55. pp na północ od Jadownik, pół kompanii z 58. pp na północnym brzegu Uszwicy, zaś reszta 58. pp na południe od Uszwicy, na wschodnich przedpolach Jadownik. Dwa bataliony 15. pp atakowały na północny-wschód z pozycji na wzgórzu 400 w kierunku na Dębczak, w ataku brały udział także pododdziały Strzelców Krajowych z 30. Dywizji Piechoty. Na zachód od Jadownik stały pododdziały artylerii z I dywizjonu 33. Pułku armat polowych oraz dwie baterie haubic z I dywizjonu 11. Pułku Haubic Polowych Jeden pluton dział maszerował na południe w kierunku wzgórza 400. Rosjanie obsadzali pozycje na zachodnich przedpolach miejscowości Łęczcz i dalej w kierunku południowym na obydwóch brzegach Uszwicy w kierunku wzgórza 275. Zgodnie z raportami austro-węgierskimi pozycje rosyjskie w Łęczczu miały być mocno obsadzone przez Rosjan, podobnie na wzgórzu 275 okopały się dwa bataliony rosyjskie. Ponadto w kierunku wzgórza 275 od wschodu maszerował pułk rosyjski a szosą od Tarnowa cała rosyjska dywizja piechoty. Na wzgórzu 228, na południe od szosy Jadowniki-Dębno raporty wzmiankowały obecność baterii rosyjskiej artylerii. Kolejne pozycje rosyjskie wzmiankowano na południe od Maszkienic i na zachód od Woli Dębińskie, gdzie miały okopać się jeden-dwa bataliony piechoty. Stanowiska dział rosyjskich wzmiankowano w rejonie zamku w Dębnie. Atak 58. pp na wzgórze 275 posuwał się bardzo powoli mimo wsparcia dwóch batalionów 15. pp⁵¹.

Raport dowództwa 11. Brygady Artylerii Polowej z godziny 14:00 20 listopada 1914 r. podawał informacje o rozmieszczeniu pododdziałów artylerii przydzielonej do grupy

---

⁴⁹ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Mjr. Stanislaus von Wróblewski, Höhe 400, an 11.ITD am 20./XI.1914 8:00 vm.*

⁵⁰ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op.1120, Telegram 22. IBrig am 20./XI.1914 um 11:10 vormittags.*

⁵¹ OeStA/KA/NFA/11. ITD/k.677, *Op 1120, 21.IBrig an 11.ITD 20.XI.1914, 1:00 nm.*

pułkownika Blum w południe 20 listopada. Oprócz pododdziałów I dywizjonu 33. Pułku Armat Polowych oraz I dywizjonu 11. Pułku Haubic Polowych rozmieszczonych bezpośrednio na zachód od Jadownik, raport wymieniał także 1/3 baterii z 33. Pułku Armat Polowych stojącą na wzgórzu 353 naw schód od Okocimia, 15. Dywizjon Ciężkich Haubic stojący w okolicach cegielni na południe od Brzeska oraz 11. Dywizjon Ciężkich Haubic stojący przy szosie Brzesko-Jadowniki, bezpośrednio na wschód od mostu na Uszwicy⁵².

W raporcie 41. Dywizji Piechoty z do dowództwa 11. Korpusu z godziny 6.00 wieczorem 20.XI.1914 r. pojawiła się informacja o zauważeniu o godzinie 13:00 znacznych oddziałów rosyjskiej piechoty i artylerii w lesie na północ od Zamościa⁵³.

W telegramie generała majora v. Wasserthal do dowództwa 11. Dywizji Piechoty z godziny 6 wieczorem 20 listopada 1914 r. znajdowała się informacja o rozmieszczeniu rezerw brygadowych. Rezerwa składała się z dwóch batalionów liczących odpowiednio 700 i 420 żołnierzy. Pół batalionu rozmieszczono na zachód od Szczepanowa, pół batalionu przy przejeździe kolejowym trzy kilometry na północny zachód od Brzeska. Jeden batalion rozmieszczono w miejscowości Brzezowiec i w północnej części Jadownik⁵⁴.

W telegramie z godziny 5:30 wieczorem 20 listopada 1914 r. znajdują się informacje o rozmieszczeniu pododdziałów 11. Dywizji Piechoty. W grupie generała majora Waserthal jeden batalion 55. pp był rozmieszczony na wzgórzu na wschód od Dziekanowa z półtorej kompani w miejscowości Łęcz. Jeden batalion 95. pp utrzymywał grupę domów na południe od Szczepanowa. 1 batalion 95. pp został zastąpiony na pozycjach naprzeciwko Januszowa przez prawe skrzydło 41. Dywizji Piechoty Obrony Krajowej.

24. Batalion Strzelców Polowych i I batalion 55. pp miał zająć pozycje przy linii kolejowej Słotwina-Biadoliny Szlacheckie. Grupa pułkownika Blum stała na wzgórzach niedaleko od Jadownik lewym skrzydłem dochodząc do szosy nad brzegami Uszwicy naprzeciwko okopanych Rosjan. Na wzgórzu 400 stały dwa i pół batalionu 95. pp jako rezerwa dywizji. Na skraju lasu nieco na południowy-wschód od wzgórza 400 stały pododdziały batalionu pułkownika Vogt⁵⁵.

21 listopada 1914 r.

Dyspozycja XI Korpusu na 21 listopada 1914 r. opisywała sytuację jako niezmienną. 11. Dywizja Piechoty wydzieliła cztery bataliony piechoty oraz 15. Dywizjon Ciężkich Haubic w

---

⁵² OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op.1120: Situation der Art. zur Unterstutzg der Gruppe Obst Blum um 12h nm.*

⁵³ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegram an 41. ITD, 20/XI.1914, 6:00 nm.*

⁵⁴ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op.1120 22. IBrig an 11. ITD Präs 20./XI.1914 6:00 nm.*

⁵⁵ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op.1120 Telegram an 41.ITD 20./XI.1914 6:45 nm.*

rejon północno-wschodniego krańca Brzeska jako rezerwę korpusu. Oddział Resch udał się w rejon Porąbki Uszewskiej⁵⁶.

Dyspozycja dla 11. Dywizji Piechoty na dzień 21 listopada 1914 r. przynosiła informacje o bieżącej sytuacji dywizji i jej sąsiadów oraz o zamierzeniach austro-węgierskich na kolejny dzień. Zgodnie z tym dokumentem oddziałom austro-węgierskim z grupy feldmarszałka porucznika Nikić oraz z 11. Dywizji Piechoty udało zatrzymać się marsz rosyjskiego XXI Korpusu na północ. Pododdziały 30. Dywizji Piechoty, a zwłaszcza jej południowe skrzydło pod znacznym naporem rosyjskim zostały jednak zmuszone do odwrotu. Pododdziały 11. Dywizji Piechoty miały utrzymać zajęte pozycje i przygotować się do ogólnego ataku. Pododdziały grupy feldmarszałka porucznika Nikić oraz 30. Dywizji Piechoty miały utrzymać się przed atakiem rosyjskim. Lewe skrzydło 30. Dywizji Piechoty miało zajmować pozycje na wzgórzu 276 na zachód od Porąbki. Uszewskiej. Przed świtem 21 listopada to jest około 6:30 rano oddziały miały zająć następujące pozycje. Prawa flanką Grupy pułkownika Blum miała cofnąć się na wzgórze 400. I batalion został odesłany do rezerwy 11. Korpusy na zachodnie przedpola Brzeska. Generał major v. Wassethall odesłał 24. Batalion Strzelców Polowych na Gnojnik a przydzieloną z 30. Dywizji Piechoty baterię odesłał przez Uszew do Biesiadki z powrotem do macierzystej dywizji. Dotychczasowa rezerwa dywizji (major Wróblewski w sile 1 1/2 batalionu z 95. pp oraz batalionu z 55. pp) zostały przesunięte do rezerwy korpusy na zachód od Brzeska. Bateria armat z 32. Pułku Armat Polowych została zwrócona do 30. Dywizji Piechoty, z Okocimia przez Uszew do Biesiadki⁵⁷.

W telegramie dowódcy 22. Brygady Piechoty do dowództwa 11. Brygady Artylerii Polowej znalazła się informacja o sytuacji jednostek austro-węgierskich. Dwa bataliony 55. pp pod dowództwem pułkownika Babić zajmowały pozycje po obydwóch stronach linii kolejowej i w północnej części Jadownik. Dwie baterie kapitana Budnika stały w rejonie między Brzezowcem i Słotwiną.

Pułkownik Stransky stał z dwoma batalionami 95. pp na zachód i południowy zachód od Szczepanowa. Przygotowywał się do ataku na Rosjan.

Pułkownik Anton Koppensteiner wspierał atak z trzeba bateriami stojącymi wokół wzgórza 244 oraz jedną stającą na północ od Mokrzyšk. Raportował, że droga między Grądami i Jodłówką jest dla artylerii przejezdna. Zauważono jednak na północ od Jodłówki odgłosy

---

⁵⁶ OeStA/KA/NFA/Sammlung Balaban/k.1897 8-11 Kopr/11.Korps, *Op 889 Disposition für d. 21.11.1914.*

⁵⁷ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op.nr.1121/2. 11. ITDKmdo Disposition für den 21. November 1914, am 21./XI.1914, 2:30 vm.*

walki piechoty. Droga między Słotwiną i Mokrzyskami znajdowała się poprzedniego dnia pod ciężkim ogniem rosyjskiej artylerii⁵⁸.

O godzinie 10:30 21 listopada 1914 r. dowództwo 95. pp meldowało że lewa flanka pułku była atakowana od wschodu i północy przez znaczne siły rosyjskie⁵⁹.

O godzinie 11:30 21 listopada dowództwo 21. Brygady Piechoty meldowało o swojej sytuacji. Pluton z 15. pp na wzgórzu 301 oraz 58. pp na wzgórzu 275 posuwały się bardzo powoli. Wzgórza nie zostały zajęte. W rejonie między szosą i brzegiem Uszwicy nie odnotowano postępów. 58. pp stracił 52 zabitych i 100 rannych⁶⁰.

O godzinie 21:10 21 listopada 1914 r. generał major v. Wasserthal informował dowództwo 41. Dywizji Piechoty. Atak Grupy pułkownika Babić (2 bataliony 55.pp) rozwijał się pomyślnie. Zauważoną na wzgórzu 7 przy linii kolejowej na południowy-zachód od Sterkowca baterię artylerii planowano zdobyć szturmem. Sytuacja grupy pułkownika Stransky stabilna. Pułkownik Stransky zameldował także o oczyszczeniu trasy na Łęki i o tym że transport haubic 15cm jest niewykonalny⁶¹.

O godzinie 13:30 pułkownik Stransky raportował do dowództwa 11. Dywizji Piechoty, że musiał zatrzymać swoje oddziały i wysłać oddziały saperów an pierwszą linię. Stransky raportował że od godziny 6 rano nie ma już żadnych rezerw⁶².

Raport obserwacji artyleryjskiej z godziny 13:30 meldował, że 41. Dywizja Piechota wycofała się za Rabę, a oddziały rosyjskie zaobserwowano pod Ujściem Solnym⁶³.

W raporcie z godziny 14:00, 21 listopada 1914 r. dowództwo 21. Brygady Piechoty informowało o ataku batalionu 15. pp w kierunku wzgórza 301 o podejściu na 1200 kroków od pozycji wroga. 15. pp raportował także o zauważeniu marszu silnej kolumny rosyjskiej kawalerii z artylerią na trasie między Dębem w kierunku Jadownik⁶⁴.

Wg mapy sytuacyjnej datowanej na godzinę 3 po południu 21 listopada 1914 r. pododdziały Grupy generała majora v. Wassethal rozlokowane były na północ od linii kolejowej Brzesko-Tarnów., na południe od linii kolejowej granicząc z pododdziałami Grupy pułkownika Blum. Grupa generała majora v. Wasserthal składała się z czterech batalionów piechoty i czterech baterii artylerii. Dwa bataliony 95. pp zajmowały pozycje przy drodze na zachód od Szczepanowa oraz w lesie na południe od tej miejscowości. Dwa bataliony 55. pp

⁵⁸ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm 22.IBrig an 11. FABrig 21.XI.1914 9:10 vm.*

⁵⁹ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm IR 95 an 11. ITD, 21./XI./1914, 10:30 vm.*

⁶⁰ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm 21 IBrig an 11.ITD 21./XI.1914 11:30 vm.*

⁶¹ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm GM v. Wasserthal an 41. ITD, 21./XI.1914 12:10 nm.*

⁶² OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm 22. IBrig an 11. ITD 21./XI.1914 1:30 nm.*

⁶³ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm 22. IBrig an 11. ITD 21./XI.1914 1:30. nm.*

⁶⁴ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm 21. IBrig an 11. ITD 21./XI.1914 2:00. nm.*

rozmiszczone były w lesie na południe od pododdziałów 95. pp. Oddziały austro-węgierskie atakowały z północno-wschodniego narożnika lasu. Baterie artylerii Grupy Wasserthal były rozlokowane, jedna na południowy-wschód od Szczepanowa na zapleczu pozycji 95. pp zaś trzy kolejne wokół Słotwiny. Grupa pułkownika Blum w sile czterech batalionów piechoty rozlokowana była na południe od linii kolejowej na wschód od Jadownik aż do wzgórza 400 i dalej na wschód naprzeciwko wzgórza 301. Na północnych krańcach Jadownik stały pododdziały batalionu z 55. Pp. Na wschodnich przedpolach Jadownik znajdowały się pozycje dwóch batalionów 58. pp. Prawą flankę Grupy zajmowały pododdziały z batalionu 15. pp. Na zachód od Jadownik znajdowały się pozycje dwóch baterii haubic. Na południowy zachód od Jadownik stały dwie baterie z 11. Dywizjonu Ciężkich Haubic. Wokół wzgórza 400, na południe od Jadownik rozlokowała się rezerwa dywizji w sile jednego batalionu 15. pp oraz plutonu armat. W Brzesku stacjonowała rezerwa 11. Korpusu w sile batalionu 58. pp oraz połowy batalionu 95. pp⁶⁵.

Z godziny 14:15 21 listopada 1914 r. pochodzi plan ewentualnego odwrotu 11. Korpusu na zachód.

41. Dywizja Piechoty miała wycofywać się przez most połowy pod Gawłowem w kierunku na Baczków. 11. Dywizja Piechoty miała kierować się szosą między Brzeskiem a Bochnią. 30. Dywizja Piechoty miała maszerować przez Uszew na Nowy Wiśnicz i przez Tymową na Muchówkę. Oddział Resch miał kierować się przez Rajbrot na Muchówkę i zająć pozycje zaplecza 30. Dywizji Piechoty. 41. Dywizja Piechoty miała zająć stanowiska nad Rabą na północ od Bochni aż do Dziwina z silną grupą flankującą skierowaną przeciwko rosyjskiemu przyczółkowi pod Ujściem Solnym. Dowództwo dywizji stanąć miało w Baczkowie. 11. Dywizja Piechoty miała zająć pozycje między wzgórzem 199 nad Rabą przez drogę na zachód od Krzeczowa, wzgórza pod Kurowem aż do wzgórz na północ od Nowego Wiśnicza. Dowództwo dywizji miało się ulokować w Bochni. 30. Dywizja piechoty miała zająć pozycje między wzgórzami na wschód od Nowego Wiśnicza przez Polom Duży i wzgórza na południowy-wschód od Muchówki. Dowództwo dywizji miało znaleźć się w Królówce. 10. Dywizja Kawalerii miała zająć południową flankę w rejonie Górnej i Dolnej Łątki w kierunku na wschód i południe⁶⁶.

Dnia 21 listopada 1914 r. dowództwo XI Korpusu przesłało do podległych jednostek podsumowanie wywiadowcze sytuacji korpusu.

---

⁶⁵ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Situation der 11. ITD am 21./XI.1914 3h nm.*

⁶⁶ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *11. KpsKmdo op.886, an 11., 30. u. 41. ITD, 10. KTD und Detachment Resch, 21./XI.1914 2:15 nm.*

Pododdziały 4. Armii austro-węgierskiej penetrowały siłami XVII Korpusu kierunek Brzesko-Łęksce. Centrum Grupy feldmarszałka porucznika Nikić oraz Grupa generała majora Wasserthal odrzuciły Rosjan z rejonu Wygoda-Szczepanów-Dzieskanów. Na innych odcinkach grupy Ljubicić bez zmian. 10. Dywizja Kawalerii osiągnęła popołudniu rejon Leszczyna i Muchówka, 6. Dywizja Kawalerii skierowała się na Myślenice. W rejonie Świniarów-Okulice wojska z północnej flanki Grupy Nikić oraz grupa pułkownika Brauner powstrzymała próbę przejścia przez Rabę w wykonaniu rosyjskich oddziałów spod Ujścia Solnego. Rosyjski XXI Korpus działał na przeciw sił austro-węgierskich na północ od linii kolejowej Karola-Ludwika. Wzdłuż szosy z Tarnowa i przez Zakliczyn podejrzewano marsz XI Korpusu rosyjskiego. Przez Tuchów na Nowy Sącz maszerowały oddziały jednej rosyjskiej dywizji piechoty. Oddziały kawalerii oraz około dwa bataliony piechoty z artylerią zauważono maszerujące z południa przez Jaworzno i Kamionkę⁶⁷.

22 listopada 1914 r.

Z godziny 11 wieczorem 21 listopada 1914 r. pochodzi dyspozycja dla XI Korpusu na 22 listopada.

W skutek przeprawy części rosyjskiego XXI Korpusu przez Wisłę pod Ujściem Solnym wojska austro-węgierskie musiały zmienić nieco swoje plany operacyjne.

Pododdziały grupy feldmarszałka porucznika Nikić miały zebrać się w rejonie Buczków-Okulice-Bogucice i następnie napierać między Lasem Bartucickim i Rabą na Rosjan. 1. Brygada Marszowa Pospolitego Ruszenia miała stać na zachodnim brzegu Raby między Świniarowem i Wyżcami i przygotować atak na flankę rosyjską pod Ujściem Solnym. Stojąca na zachód od drogi Brzesko-Rysie część Grupy feldmarszałka porucznika Nikić miała się przyłączyć do ataku. Na wschód od drogi Brzesko-Rysie część pododdziałów Grupy feldmarszałka porucznika Nikić oraz 11. Dywizji Piechoty miały energicznie atakować wroga. Atak miał być przeprowadzany siłami lewego skrzydła 11. Dywizji ale równocześnie oddziały austro-węgierskie miały zadbać o zabezpieczenie drogi Wojnicz-Brzesko. Oddziały 30. Dywizji Piechoty miały ogólnie utrzymywać swoje pozycje i w miarę możliwości wzmacniać rezerwę dywizyjną na swojej południowej flance pozorując zamiar ataku w kierunku Tęgoborze-Czchów. Południowe oddziały dywizji miały odzyskać wzgórze na zachód od Tymowej oraz Spilówka 516. 10. Dywizja Piechoty (z II batalionem 20. pp Obrony Krajowej) stała tymczasowo pod Łąktą, oddział Resch pod Rajbrotem. W razie naporu rosyjskiego z kierunków Tarnowa i Tęgoborzy i nieosiągnięcia celów ataku, pododdziały

---

⁶⁷ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, 11. KpsKmdo op.900, Nachrichten-Resume am 21.XI.1914.

austro-węgierskie miały wycofać się na stanowiska w rejonie Raba-Bocznia-Muchówka-Łąka Dolna⁶⁸.

22 listopada 1914 r. o godzinie 11:30 przed południem dowództwo 11. Dywizji Piechoty wysłało do podległych pododdziałów zalecenia dla nich na kolejny dzień.

Gdyby oddziały rosyjskie zauważone pod Tarnowem włączyły się do walki, nie należy pozwolić na zniszczenie w walce pododdziałów Grupy Ljubicić. Jeżeli to będzie konieczne, ale tylko na rozkaz dowódcy korpusu, pododdziały powinny zastosować się do poniższych zaleceń. 30. Dywizja Piechoty ma przejść przez Uszew w kierunku na Nowy Wiśnicz z lewą flanką na wzgórzach na południe od tych miejscowości. Grupa feldmarszałka porucznika Nikić miała stanąć na zachodnim brzegu Raby pomiędzy Krzyżanowicami Wielkimi i Dziwinem. 11. Dywizja Piechoty miała zająć następujące pozycje. Kolumna amunicyjna miała kierować się drogą przez Bochnię na Księżnice. Oddziały 11. Dywizjonu Ciężkich Haubic i I dywizjonu 11. Pułku Haubic Polowych miał skierować się przez Bochnię na Łapczycę. Grupa generała majora Wasserthal miała skierować się w dwóch grupach. Północna przez Jodłówkę i Rzezawę i południowa z artylerią na drodze w rejon Nowy Świat-Kolanów-Murowanka-Ryczywół, Wygoda, Bochnia. Południowa część grupy pułkownika Blum (15. pp) przez Okocim, Porębę i Brzeźnicę oraz północna (58. pp i artyleria) szosą w rejon Kopaliny, Doluszyce, Kurów, Pogwizdów. Kawaleria Dywizyjna i 11. Dywizyjny Zakład Sanitarny miał skierować się szosą na Bochnię. Po odejściu oddziałów w ustalone w rozkazie rejonu poszczególne grupy miały zająć następujące linie obronne. Grupa pułkownika Blum miała obsadzać linie od wzgórz na północ do Nowego Wiśnicza przez 334 Grabina, wzgórzka na wschód od Kurowa w kierunku ba północ od Kurowa. Grupa generała majora miała obsadzać linię między Murowanką, Brzeźnicą, wzgórzami na zachód od Gorzkowa, drogę na zachód od Krzeszowa i Wygodę. Obydwie grupy miały nawiązać połączenie z sąsiednimi jednostkami, Wasserthal z Grupą Nikić a Blum z 30. Dywizją Piechoty. Trasa wrogiego marszu z kierunku Szczepanowa miała być chroniona przez Grupę Wasserthal, a szosa przez Brzesko przez grupę Bluma⁶⁹.

W raporcie z godziny 11:35 21 listopada 1914 r. dowództwo 22. Brygady Piechoty donosiło 11. Dywizji Piechoty o znacznych stratach 95. pp zwłaszcza o ciężkich ranach spowodowanych wybuchową amunicją⁷⁰.

---

⁶⁸ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, 11. KpsKmdo op.900 Disposition für den 22ten November 1914.

⁶⁹ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, 11.ITDKmdo Op. Nr 1122, Direktiven für das weitere Verhalten der Division am 22./XI.1914 11:30 vm.

⁷⁰ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, Op. Nr 1122 22. IBrig an 11. ITD am 21./XI.1914 um 11:35 vm.

Dyspozycja działań dla 11. Dywizji Piechoty na dzień 22 listopada 1914 r. zakładała atak Grupy generała Wasserthal jako wsparcie grupy feldmarszałka porucznika Nikić na północny wschód. Południowa część Grupy Wasserthal (pułkownik Babić) we wczesnych godzinach popołudniowych osiągnęła Łęczęć ale napierana przez siły rosyjskie została zmuszona wycofać się w rejon wzgórza 244. W innych grupach sytuacja była stabilna. Próba ataku w wykonaniu prawego skrzydła Grupy pułkownika Blum załamała się w wyniku energicznego uderzenia rosyjskiego na wzgórze 301⁷¹.

O godzinie 11:30 przed południem 22 listopada 1914 r. dowódca 11. Dywizji Piechoty przypominał podległym oddziałom, że w przypadku decyzji o odwrocie, wszystkim żołnierzom należy wpaść, że ma on nastąpić w całkowitej ciszy. W związku z tym zakazano krzyków, głośnych rozmów a także używania świateł i zalecono tłumienie odgłosu poruszania się wozów, jeżeli to będzie możliwe⁷².

O godzinie 8:30 rano 22 listopada 1914 r. pułkownik Babić z 55. pp raportował, że od jeńców rosyjskich otrzymał informację, że w rejonie między Szczepanowem a Jadownikami znajdują się dwa pułki rosyjskiej piechoty (nr 127⁷³ oraz jeszcze jeden) z poszczególnymi kompaniami w sile oficera i około 100 ludzi⁷⁴.

W telegramie z godziny 8 rano 22 listopada 1914 r. dowódca 22. Brygady Piechoty raportował o sytuacji swoich jednostek do dowódcy 11. Dywizji Piechoty. Dowództwo brygady planowało atak na Rosjan. Północna część brygady (dwa bataliony pod komendą pułkownika Stransky) miały utrzymać zajmowane pozycje i połączenie z grupą feldmarszałka porucznika Nikić oraz przygotować rozpoznanie do późniejszego ataku. Grupa pułkownika Babić (dwa bataliony 55. pp) miała nacierać wzdłuż linii kolejowej oraz z północnej części Jadownik w kierunku na Łęczęć⁷⁵.

W raporcie z godziny 9:20 22 listopada 1914 r. dowódca 22. Brygady Piechoty raportował o sytuacji swoich oddziałów. Na początku raportu Wasserthal donosił o przybyciu połowy batalionu 15. pp w sile 140 żołnierzy. Wasserthal przewidywał atak swoich sił jedynie w przypadku powodzenia szturm oddziałów feldmarszałka porucznika Nikić na północy lub pułkownika Babić na południu⁷⁶.

---

⁷¹ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op. Nr 1122/22*.

⁷² OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *11. ITD Abferdigung vom 22./XI.1914*.

⁷³ 127. putywelski pułk piechoty (Путивльський 127-й пехотный полк) stacjonujący przed I wojną światową w Równem.

⁷⁴ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *IR 55 Obst Babić an das k.u.k. 11. ITD Kmdo 22./XI.1914 8:30 vm.*

⁷⁵ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm 22. IBrig an 11. ITD am 21./XI.1914 8:00 vm.*

⁷⁶ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm 22. IBrig an 11. ITD am 22./XI.1914 9:20 vm.*

Raport porucznika Conti z 58. pp do dowództwa 11. Dywizji Piechoty z godziny 10 rano 22 listopada 1914 r. przynosił informacje uzyskane od jeńców rosyjskich z 126. pp z 32. Dywizji Piechoty⁷⁷ z XI Korpusu. Pozycje rosyjskie składały się według raportu z trzech linii umocnień. Pierwsza linia znajdowała się naprzeciwko pozycji austro-węgierskich opierając się na wzgórzu 275. Druga linia rosyjska znajdowała się na zachodnim skraju lasu na północ od Jastwi. Trzecia linia znajdowała się na wschodnim skraju lasu⁷⁸.

O godzinie 9:50 rano 22 listopada 1914 r. dowództwo 11. Dywizji Piechoty przesyłało do dowództwa XI Korpusu oraz 41. Dywizji Piechoty informacje o zaobserwowaniu znacznych oddziałów rosyjskich przemieszczających się na północ między zamkiem w Dębnie a Bielczą⁷⁹.

Raport z godziny 10:50 rano 22 listopada przesłany przez dowództwo 22. Brygady Piechoty informował o załamaniu się ataku lewej flanki Grupy pułkownika Babić. Wojska uczestniczące w ataku musiały wycofać się na stanowiska z 21 listopada tracąc przy tym wielu jeńców. Prawa flanką pułkownika Babić utrzymała wzgórze 244. W Grupie pułkownika Stransky brak zmian⁸⁰.

Raport z godziny 11 przed południem 22 listopada 1914 r. do 41. Dywizji Piechoty zawierał informacje o silnej kolumnie rosyjskiej zmierzającej na Bielczę⁸¹.

Raport porucznika hrabiego de la Hala do dowództwa 11. Dywizji Piechoty z godziny 12:45 22 listopada 1914 r. donosił o zaobserwowaniu znacznych oddziałów piechoty, kawalerii i artylerii rosyjskiej przemieszczających się za linią frontu w kierunku północnym⁸².

Raport z godziny 12:45 22 listopada 1914 r. zawierał informacje o sytuacji 21. Brygady Piechoty. Na południe od Uszwicy - stabilna w stosunku do tej z 21.11. pododdziały 55. pp na północ od Uszwicy w północnej części Jadownik. Dwa bataliony zajmowały pozycje na wschodnich przedpolach Jadownik i w samej miejscowości. Wokół wzgórza 400 rozłożyło się półtora batalionu 15. pp a na południe od nich formacje strzelców krajowych. Pododdziały artylerii stały na zachód od Jadownik. Dość dokładnie raport opisywał siły rosyjskie. Patrząc od południa stanowiska rosyjskie zaczynały się od Porąbki i dalej na północ w kierunku miejscowości Kąty. Odbijały dalej na zachód wokół wzgórza 301 i dalej na północ przez wzgórze 275 w kierunku szosy Brzesko-Tarnów. Na północ od szosy ciągnęły się w kierunku

⁷⁷ 32. Dywizja Piechoty armii rosyjskiej składała się z jednostek stacjonujących w okolicach Równego, Ostroga i Zasławia. Jej podstawową siłą były 125. kurski pułk piechoty (Równe), 126. ryński pułk piechoty (Ostróg), 127. putywelski pułk piechoty (Równe), 128. starooskołski pułk piechoty (Zasław).

⁷⁸ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Oblt Conte Conti an 11.ITD Kmdo 22./XI.1914 10:00 vm.*

⁷⁹ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegram 11. ITD an 11. KpsKmdo u. 41. ITD 22./XI.1914 10:15 vm.*

⁸⁰ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegram 22. IBrig an 11. ITD 22./XI.1914 10:50 vm.*

⁸¹ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677 *Präs 22./XI.1914 11 11h vm.*

⁸² OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm Oblt Graf de la Hala an 11. ITD 22./XI.191412:45 nm.*

Uszwicy wzdłuż potoku płynącego na zachód od wzgórza 220. Kolejna linia stanowisk znajdowała się między miejscowością Kąty a Jastwią. Raporty wskazywały także stanowiska rosyjskie między Dębem a Maszkienicami. Na wschód od Jastwi oraz przy szosie na północ od Dębna raportowano stanowiska rosyjskiej artylerii. Na południe od szosy Brzesko Tarnów na stanowiskach pierwszoliniowych stały pododdziały rosyjskiego 126. pp a na północ od szosy 127. pp. Raporty podawały także informacje o zaobserwowanych na wschód od Dębna i Maszkienic ruchach wojsk. 21 i 22 listopada w kierunku północnym miały przemieszczać się znaczne pododdziały piechoty, kawalerii i artylerii rosyjskiej. Raport podawał informacje o umocnieniu własnych stanowisk⁸³.

Raport sytuacyjny 55. pp informował o braku amunicji jednostek obsadzających wzgórze 244 wyczerpanej na powstrzymanie ataku rosyjskiego z godziny 3:45⁸⁴

Z godziny 6 wieczorem 22 listopada 1914 r. pochodzi raport sytuacyjny 22. Brygady Piechoty z zaznaczeniem pozycji własnych i wrogich. Grupa pułkownika v. Stransky zajmowała pozycje na północ o południe od Szczepanowa (na północy wzdłuż drogi między Szczepanowem a Przyborowem a na południu wzdłuż leśnej drogi prowadzącej w kierunku linii kolejowej). Na północ od Szczepanowa znajdowały się pozycje jednego batalionu 95. pp a na południe od miejscowości pozycje IV batalionu 95. pp Grupa pułkownika Babić zajmowała pozycje w lesie na południe od grupy Stranskyego, po obydwóch stronach linii kolejowej dochodząc do wzgórza 244. Na północ od linii kolejowej stało cztery i pół kompanii 55. pp oraz pół kompanii 15. pp. Wokół wzgórza 244 stało półtora kompanii 55. pp. Na północny zachód od Jadownik i na południe od linii kolejowej stała rezerwa brygady w sile kompanii z 55. pp oraz kompanii z 15. pp. Na południu od Mokrzysk wzdłuż drogi do Słotwiny stały baterie dowodzone przez podpułkownika Koppensteiner składające się z II dywizjonu 20. Pułku Armat Polowych oraz z baterii z 33. Pułku Armat Polowych. Na południe od stacji kolejowej w Słotwinie wzdłuż drogi do Brzeska stały dwie baterie z 33. Pułku Armat Polowych pod dowództwem kapitana Bogumila Burnik. Pododdziały rosyjskie w sile dwóch niezidentyfikowanych pułków rosyjskich stały na pozycjach a wschód od Szczepanowa między wzgórzem 245 i dalej na południe w kierunku miejscowości Lesce na południe od linii kolejowej. Bateria artylerii była wzmiankowana przy drodze między Szczepanowem a Wokowicami, na wschód od wzgórza 245⁸⁵.

---

⁸³ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, 21. IBrig Jadowniki 22./XI.1914 12:45 nm.

⁸⁴ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, IR Nr 55 Situationsmeldung Hptm Steiner an 22. IBrig 22./XI.1914 2:05 nm.

⁸⁵ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, 22. IBrig Situation um 6h nachm 22./XI.1914.

W telegramie z 22 listopada 1914 r., niestety bez podania godziny, dowódca 22. Brygady Piechoty informował o sytuacji swoich pododdziałów. Pododdziały Grupy pułkownika Stransky w Szczepanowie i na skraju lasu na południe od Szczepanowa zostały ostrzelane silnym ogniem artylerii rosyjskiej. Raport zawierał także informację o odwróceniu węgierskiej Obrony Krajowej na zachód. Grupa Stransky musiała przesunąć swój front w kierunku nowego zagrożenia⁸⁶.

Sytuacja 11. Dywizji Piechoty 22 listopada 1914 r. wieczorem przedstawiała się następująco. Grupa generała majora v. Wasserthal zajmował pozycje na północ od Uszwicy. Na północ i południe od Szczepanowa, na wysokości kościoła w tej miejscowości, stało po jednym batalionie 95. pp (na północ od Szczepanowa I batalion a na południe IV). Bataliony 95. pp znajdowały się pod wspólnym dowództwem pułkownika Stransky. W lesie na południe od Szczepanowa w kierunku linii kolejowej i dalej w kierunku wzgórza 244 zajmowały stanowiska w kolejności od północy dwie i pół kompanii 55. pp, pół kompanii 15. pp, następnie, po obydwóch stronach linii kolejowej stały dwie kolejne kompanie 55. pp. Wokół wzgórza 244 stały dwie kolejne kompanie 55. pp. Front zakręcał następnie na południowy zachód i dochodził do północnej części Jadownik gdzie stały dwie kolejne kompanie 55. pp. Rezerwa Grupy v. Wasserthala znajdowała się na północny zachód od Jadownik, między drogą Jadowniki-Mokrzyska a linią kolejową. Rezerwa składała się z trzech pododdziałów. Dwóch pół-kompanii z 55. pp oraz kompanii 15. pp. Dowództwo brygady rozlokowało się na północno-wschodnich przedpolach Brzeska. Wsparcie artyleryjskie dla Grupy v. Wasserthal zapewniały dwie baterie 33. Pułku Armat Polowych rozlokowane za drogą łączącą Brzesko ze Słotwiną. Druga grupa artyleryjska znajdowała się między Słotwiną a Mokrzyskami i składała się z II dywizjonu 20. Pułku Armat Polowych (2 baterie) oraz bateria z 33. Pułku Armat Polowych.

Grupa pułkownika Blum zajmowała pozycje między Uszwicą na północy a południowo-wschodnimi stokami wzgórza 400. Na wschodnich przedpolach Jadownik znajdowały się stanowiska dwóch batalionów 58. pp. Na przedpolach wzgórza 400 stało półtora batalionu 15. pp. Dowództwo Grupy znajdowało się w Jadownikach. Za Jadownikami, między Uszwicą a szosą Brzesko-Tarnów znajdowała się rezerwa Grupy w sile pół kompanii 58. pp. Wsparcie artyleryjskie dla grupy zapewniał I dywizjon z 33. Pułku Armat Polowych oraz I Dywizjon z 11. Pułku Haubic Polowych rozlokowane na zachód od Jadownik, między szosą a wzgórzem 400. Pozycje rosyjskie ciągnęły się na wschód od Szczepanowa i dalej na południe w

---

⁸⁶ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, 22. IBrig 22./XI.1914.

kierunku Łęcz, przechodząc przez linię kolejową a następnie na zachodnich przedpolach Łęcz, i dalej na południe w kierunku szosy Brzesko-Tarnów wspinając się następnie wschodnim grzbietem masywu wzgórza 275 w kierunku jego szczytu i dalej na południowy wschód w kierunku Dębna⁸⁷.

23 listopada 1914 r.

Z godziny 2:30 nad ranem 23 listopada 1914 r. pochodzi dyspozycja dla XI Korpusu na 23 listopada wraz z bieżącą sytuacją korpusu.

Rosyjski XXI Korpus przeprawił się przez Wisłę pod Rogowem. Spowodowało to zagrożenie dla działań austro-węgierskiej 4. Armii. Grupa feldmarszałka porucznika Nikić musiała wycofać się w kierunku Świniarowa. 11. Dywizja Piechoty wysłała batalion piechoty oraz dwie baterie armat do Borku jako rezerwę odcinka. Jedną kompanię z Grupy Wasserthal wysłano jako wzmocnienie prawej flanki w rejonie Zagrody. Siły 11. i 30. Dywizji Piechoty z powodu zagrożenia działaniami 3. Armii rosyjskiej w kierunku północnym miały zostać użyte do przeciwdziałania ich postępom. Dwa bataliony 11. Dywizji Piechoty skierowano jako rezerwa dywizyjna w rejon dróg Brzesko-Szczepanów. 15. Dywizjon Ciężkich Haubic skierowano do Bochni i podporządkowano dowództwu 11. Korpusu. 10. Dywizja Kawalerii skierowała się w rejon Rzegociny. Grupa Nikić w sile 110. Brygady Piechoty Pospolitego Ruszenia, 82. Brygady Piechoty Pospolitego Ruszenia, 12. Batalionu Saperów, oraz II Dywizjonu 20. Pułku Armat Polowych przeszła przez Wisłę i został podporządkowana 4. Armii⁸⁸.

Z godziny 3:40 rano 23 listopada 1914 r. pochodzi raport sytuacyjny dowództwa 22. Brygady Piechoty oraz 11. Brygady Artylerii Polowej. Grupa feldmarszałka porucznika Nikić przez Baczków maszerowała w rejon Świniarowa. W dotychczasowym pasie działania Grupy Nikić pozostały dwa bataliony piechoty oraz bateria z 20. Pułku Armat Polowych w okolicach Okulic i Bogucic, jedna kompania piechoty rozłożyła się na skraju lasy pod Wygodami a jedna kompania w Rudach. Z Grupy generała majora Wasserthal skierowano jedną kompanię piechoty do Zagród a jeden batalion i dwie baterie artylerii jako rezerwę w rejon Borka. 200 żołnierzy z uzupełnień dla 95. pp skierowano w rejon na południe od Słotwiny. Dowództwo nad odcinkiem przejętym od feldmarszałka porucznika Nikić objął pułkownik Babić w Borku. Z Grupy pułkownika Blum wydzielono dodatkowo pół batalionu piechoty jako rezerwa

---

⁸⁷ OeStA/KA/NFA/Sammlung Balaban/k.1903 (11-14. ITD)/11. ITD, *Situation der 11. ITD am 22/11 [1914] abds.*

⁸⁸ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677 XI. *KpsKmdo Op 907 Disposition für den 23. November 1914 Bochnia 23./XI.1914 2:30 vm.*

dywizyjna i skierowano w rejon Słotwiny. Raport zawierał także informacje o spokoju na froncie⁸⁹.

Raport sytuacyjny 11. Dywizji Piechoty z godziny 8:45 wieczorem 24 listopada 1914 r. wykazywał znaczne zmiany w stosunku do tej z wieczoru dzień wcześniej. Grupa generała majora v. Wasserthal odsunęła się na zachód i skierowała frontem na wschód oraz północ od Słotwiny. Dwie kompanie 58. pp zajmowały pozycje między Grądami a Słotwiną. Na północy-wschód od Słotwiny, na północ od linii kolejowej stał batalion 95. pp Między Słotwiną a Brzezowcem stały dwa bataliony 55. pp. W Brzezowcu stały dwie kompanie 58. pp. Grupa generała v. Wasserthal były wspierane przez cztery baterie 33. Pułku Armat Polowych (trzy baterie na zachód od drogi Brzesko-Słotwina oraz jedna bateria na północny zachód od Brzezowic). Między Brzezowcem a Brzeskiem zaznaczono dodatkowo baterię z 11. Pułku Haubic Polowych maszerującą na Jasień Brzeski.

Grupa pułkownika Blum obsadzała w przybliżeniu te same stanowiska co dzień wcześniej, została jednak znacznie osłabiona. Składała się jedynie z dwóch batalionów piechoty. Półtora batalionu 58. pp zajmowały pozycje na wschodnich przedpolach Jadownik. Pół batalionu 15. pp stało na wzgórzu 400. Na zachód od Jadownik stały dwie baterie z 33. Pułku Armat Polowych oraz bateria z 11. Pułku Haubic Polowych. Na wzgórzu 400 stał dodatkowo pluton dział z 33. Pułku Armat Polowych. Tuż na wschód od Brzeska, na południe od szosy Brzesko Tarnów stała bateria z 15. Dywizjonu Ciężkich Haubic oraz dwie baterie z 11. Dywizjonu Ciężkich Haubic.

Na pozycje na północny-zachód od dotychczasowych stanowisk 11. Dywizji Piechoty, na wcześniejszy obszar operacyjny 41. Dywizji Piechoty skierowano jeden batalion 58. pp, półtora batalionu 95. pp, batalion 55. pp oraz dwa bataliony 15. pp. oraz baterię z 15. Dywizjonu Ciężkich Haubic⁹⁰.

W raporcie z godziny 7:30 rano, 23 listopada 1914 r. z zaznaczonymi zasięgami ognia artylerii 11. Dywizji Piechoty zaznaczono kierunek ataku rosyjskiego między wzgórzem 422 a Jadownikami z kierunku północno-wschodniego⁹¹

Telegram z godziny 9:35 rano 23 listopada 1914 r. wysłany przez dowództwo 22. Brygady Piechoty do dowództwa 11. Dywizji Piechoty zawierał informację o wycofaniu się pododdziałów 95. pp w kierunku wzgórz pod Słotwiną z powodu silnego naporu rosyjskiego.

---

⁸⁹ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op. 1123/2 21., 22. IBrig, 11. FABrig am 23./XI.1914 3:40 vm.*

⁹⁰ OeStA/KA/NFA/Sammlung Balaban/k.1903 (11-14. ITD)/11. ITD, *Situatun der 11. ITD am 23./XI 1914 8:45 nm.*

⁹¹ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *11. FABrig an 11. ITD, 21. u 22. IBrig 23./XI.1914 7:30 vm.*

Także część 55. pp wycofano w kierunku linii kolejowej dwa kilometry na wschód od Słotwiny⁹².

Raport 22. Brygady Piechoty do dowództwa 11. Dywizji Piechoty z godziny 9:35 rano 23 listopada 1914 r. informował o obsadzeniu przez jego trzy kompanie wzgórz pod Słotwiną⁹³.

Raport dowództwa 22. Brygady Piechoty do dowództwa 11. Dywizji Piechoty z 10:25 rano 23 listopada 1914 r. przynosił informację o ostrzelaniu flankującym ogniem artyleryjskim pododdziałów rosyjskiej piechoty atakującej od wschodu wzgórze 244⁹⁴.

Telegram (bez podanej godziny) z 23 listopada 1914 r. od dowódcy 22. Brygady Piechoty do dowódcy 11. Dywizji Piechoty określał sytuację w południe 23 listopada (*Mittagsituation*) brygady. Batalion 95. pp stał na wzgórzu 233 a dwa bataliony na wzgórzach na południe od Słotwiny. Komendantem grupy był podpułkownik Gunesch. Dwa bataliony 55. pp pod komendą podpułkownika Plachy (prawdopodobnie podpułkownik Josef Plachy) stały na wzgórzach na południe od Brzezowca oraz w Brzezowcu⁹⁵.

24 listopada 1914 r.

Dyspozycja na 24 listopada 1914 r. polecała odwrót Korpusu 24 listopada rano na linię Raba-Bochnia-Muchówka. 11. Dywizja Piechoty miał natychmiast po otrzymaniu rozkazu przerwać walki i rozpocząć odwrót. Grupa Babić miała wykonać odwrót w rejon linii Majkowice-Ostrów-226. 10. Dywizja Kawalerii oraz oddział Resch miały pozostać na swoich pozycjach⁹⁶.

Z godziny 1:30 nad ranem 24 listopada 1914 r. pochodzi dyspozycja 11. Dywizji Piechoty na ten dzień. Zawiera ona informacje o odrzuceniu oddziałów austro-węgierskich pod Ujściem i w rejonie Szczepanowa i Mokrzycka i o nowej linii obrony: Raba-Bochnia-Muchówka. W związku z powyższym oddziały spod Brzeska zaczęły się wycofywać. Artyleria, i 58. pp oraz 1/2 baonu 15. pp przez Okocim-Porębę-Brzeźnica, jeden batalion 15. pp przez Brzesko a Grupa Wassethal przez Jodłówkę i Rzezawę⁹⁷.

Poza opisanymi powyżej wydarzeniami w rejonie Brzeska toczyły się mniej wyniszczające działania wojenne.

Pod koniec września 1914 r. w okolicach Brzeska znajdował się rejon koncentracji 43. Dywizji Piechoty Obrony Krajowej.

⁹² OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm 22. IBrig an 11. ITD 23./XI.1914 9:35 vm.*

⁹³ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm 22. IBrig an 11. ITD 23./XI.1914 9:35.*

⁹⁴ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Telegramm 22. IBrig an 11. ITD 23./XI.1914 10:25 vm.*

⁹⁵ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, 22. *IBrig an 11. ITD Mittagsituation 23./XI.1914.*

⁹⁶ OeStA/KA/NFA/Sammlung Balaban/k.1897 8-11 Kopr/11.Korps, *Op 921 Disposition für d. 24.11.1914.*

⁹⁷ OeStA/KA/NFA/11.ITD/k.677, *Op.1124 Disposition für den 24./XI. 1914, Brzesko am 24./XI. 1914 1:30 vm.*

Od grudnia 1914 r. do początków maja 1915 r. w Brzesku i jego okolicach znajdowały się struktury dowódcze i zaplecza 4. Armii austro-węgierskiej. W pałacu w Okocimiu znajdowała się kwatera dowódcy armii arcyksięcia Józefa Ferdynanda. W szeroko pojętej okolicy znajdowały się struktury zaplecza walczącej armii. Komendy etapowe, magazyny, szpitale itp.

Między 21 a 26 kwietnia 1915 r. w rejonie Bochni i Brzeska dokonywały wywagowania pododdziały Korpusu Gwardii Pruskiej przygotowującej się do majowej ofensywy.

Cmentarz nr 279 Sterkowiec-Dziekanów

W wyniku działań wojennych toczonych w listopadzie 1914 r. w okolicach Sterkowca zginęło wielu żołnierzy armii austro-węgierskiej i rosyjskiej. W najbliższej okolicy Sterkowca ulokowano cmentarz wojenny opatrzony numerem 279. Cmentarz ten w ewidencji austriackiej funkcjonował jako „Kriegsfriedhof nr 279 Dziekanów”. W powstawaniu cmentarza wzięły udział instytucje austriackie specjalnie do tego powołane. W Krakowie znajdowała się siedziba Oddziału Budowy Grobów Wojennych powołanego w listopadzie 1915 r. kierowany przez majora Rudolfa Brocha. Porządkowaniem pobojowisk, ekshumacjami zwłok żołnierzy z prowizorycznych grobów ich identyfikacją i przygotowywaniem poległych do pochowania na stałych cmentarzach wojennych zajmowały się Komendy i Oddziały Porządkowania Pól Bitewnych. Sterkowiec podlegał organizacyjnie pod Oddział Porządkowania Pól Bitewnych w Brzesku a ten należał do Komendy Porządkowania Pól Bitewnych w Tarnowie. Równoległe z porządkowaniem pól bitwy przystąpiono do projektowania i budowy cmentarzy wojennych. Sterkowiec-Dziekanów należał do Okręgu Projektowania Grobów Wojennych nr VIII w Brzesku. Kierownikiem artystycznym i głównym projektantem Okręgu a zarazem projektantem Cmentarza w Sterkowcu-Dziekanowie był porucznik Robert Motka. Motka był porucznikiem w stanie spoczynku i architektem. Początkowo działał w okolicach Gorlic, gdzie zaprojektował między innymi prowizoryczny cmentarz na Górze Cmentarnej. W styczniu 1916 r. został przeniesiony do Okręgu VIII Brzesko, gdzie działał do 26 kwietnia 1917 r.

Cmentarz w Sterkowcu-Dziekanowie powstał w 1915 r. Spoczywa na nim 148 poległych (108 żołnierzy austro-węgierskich oraz 40 żołnierzy rosyjskich). Badania prowadzone przez Mariana Stolarczyka oraz Jerzego Drogomira pozwoliły ustalić nazwiska 24 pochowanych. Cmentarz, położony jest w lesie na północ od linii kolejowej Tarnów-Kraków. Ma kształt wydłużonego trapezu (podstawy: 17,6; 22,4; ramiona 27,2 m) o powierzchni około 500 m². W środku cmentarza znajduje się pomnik centralny w kształcie ściętej piramidy z czterema

kulami w narożach. Na szczycie piramidy znajduje się ośmiokątna podstawa z ustawioną na niej drewnianym krzyżem. Na postumencie znajduje się tablica z inskrypcją „1915. UNS KAM DER FRIEDE EILIGER AUS EUCH”, czyli „Pokój przyszedł do nas wcześniej niż do was”. Cmentarz ogrodzony jest betonowymi słupami połączonymi metalowymi rurami. Brama wejściowa wsparta na kamiennych pylonach znajduje się na wschodniej ścianie cmentarza. Na cmentarzu znajdują się trzy groby zbiorowe oraz sześć pojedynczych. Groby znajdują się w pojedynczych rzędach wśród bocznych ogrodzeń oraz w podwójnym rzędzie wzdłuż tylnego ogrodzenia. Groby pojedyncze nr 1, 2 i 3 usytuowano po lewej stronie od bramy przy południowej ścianie cmentarza. Grób zbiorowy nr 4 usytuowany jest wzdłuż południowej ściany cmentarza. Groby pojedyncze nr 5, 6 i 7 rozmieszczono na zachód za pomnikiem centralnym. Grób zbiorowy nr 8 umieszczono przy północnej krawędzi cmentarza zaś grób zbiorowy nr 9 przy zachodniej, tylnej ścianie cmentarza. Rosjanie zostali pochowani w grobie zbiorowym nr 4. W pozostałych grobach zostali pochowani żołnierze austro-węgierscy. Na grobach znajdują się dwa typy nagrobków. Jeden typ to zaokrąglone u góry betonowe stele z żeliwnymi krzyżami (typ M). o rozszerzonych końcach ramion Na krzyżach data 1915. Na grobach zbiorowych na betonowych stelach ustawiono duże ażurowe krzyże (typ U) z wpisanym krzyżem maltańskim otoczonym wieńcem laurowym i datą 1914. Cmentarz został założony na łące, obecnie porośniętej lasem. Na nagrobkach znajdują się owalne żeliwne tabliczki z danymi o pochowanych.

Cmentarz po drugiej wojnie został zaniedbany. Brak konserwacji w połączeniu z warunkami atmosferycznymi i działaniem przyrody spowodował dewastację założenia cmentarnego. Części żeliwne i zostały zniszczone, części betonowe zostały uszkodzone. Zatarły się ślady pól grobowych i alejek. Okoliczni mieszkańcy częściowo naprawili uszkodzone ogrodzenie. W 2002 lub 2003 r. w miejsce drewnianego krzyża centralnego ustawiono krzyż żeliwny.

W 1989 r. stworzono plan kompleksowego remontu cmentarza.

W latach 2006-2010 przeprowadzono gruntowną renowację cmentarza na podstawie nowego założenia remontowego. Dokumentację historyczno-odtworzeniową wykonała Pani Izabela Chlost przy współpracy Pana Jerzego Drogomira. Całkowity koszt prac remontowo-konserwatorskich wyniósł 43 934,91zł. Dotacja z Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie przeznaczona na ten cel wyniosła 35 994,91 zł pozostała kwota była realizowana z budżetu Gminy Brzesko.

Prace polegały na odtworzeniu cokołów betonowych i krzyży żeliwnych oraz tabliczek inskrypcyjnych, wykonaniu i montażu krzyża na cokole, oczyszczeniu cokołu oraz odtworzeniu kul betonowych, prace konserwatorskich nad tablicą z piaskowca, na cokole.

Prace były wykonywane pod nadzorem przedstawiciela Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - Delegatura w Tarnowie⁹⁸.

Listę zidentyfikowanych poległych pochowanych w grobie nr 8 zamieszczam poniżej.

Stopień	Imię i nazwisko	Jednostka	Data śmierci
Ersatz Reserve Infanterist	Josef Przybyło	IR nr 95	20.11.1914
Infanterist	Johann Charyszyn ⁹⁹	IR nr 95	20.11.1914
Infanterist	Johann Kowalyk ¹⁰⁰	IR nr 95	22.11.1914
Ersatz Reserve Infanterist	Paul Krilyk	IR nr 95	21.11.1914
Infanterist	Wladislaus Wójcicki ¹⁰¹	IR nr 95	21.11.1914
Infanterist	Martin Ciemny ¹⁰²	IR nr 95	21.11.1914
Ersatz Reserve Infanterist	Wasył Iwasiuk ¹⁰³	IR nr 95	20.11.1914
Infanterist	Anton Dittmar ¹⁰⁴	IR nr 95	20.11.1914
Reserve Infanterist	Michael Iwanoczka ¹⁰⁵	IR nr 95	22.11.1914
Reserve Korporal	Nicolaus Jagoda ¹⁰⁶	IR nr 95	20.11.1914
Infanterist	Michael Fiałkowski ¹⁰⁷	IR nr 95	22.11.1914
Infanterist	Basil Cwirenko	IR nr 95	22.11.1914
Infanterist	Iwan Mokryński ¹⁰⁸	IR nr 95	22.11.1914
Ersatz Reserve Infanterist	Oleksa Czwil	IR nr 95	22.11.1914
Ersatz Reserve Infanterist	Nicolaus Chomyszyn ¹⁰⁹	IR nr 95	22.11.1914

⁹⁸ Powyższe informacje o przebiegu i finansowaniu prac konserwatorskich otrzymałem z Wydział Infrastruktury Technicznej i Komunalnej UM w Brzesku.

⁹⁹ W liście strat nr 95 funkcjonuje jedynie Charyszyn, służący w 6. kompani 95. pp z podaną datą śmierci 20-24.11.1914 r. Verlustliste nr (dalej: VL) 95, s.9.

¹⁰⁰ W liście strat nr 95 funkcjonuje jako Johann Kowalyk, służący w 6. kompani 95. pp z podaną datą śmierci 20-24.11.1914 r. VL 95, s.21.

¹⁰¹ W liście strat nr 95 funkcjonuje Ladislaus Wójcicki, służący w 14. kompani 95. pp, bez podanej daty śmierci.

¹⁰² W liście strat nr 95 funkcjonuje jako Martin Ciemny, służący w 6. kompani 95. pp z podaną datą śmierci 20-24.11.1914 r. VL 95, s.10.

¹⁰³ W liście strat nr 95 funkcjonuje Wasil Iwaniuk, służący w 6. kompani 95. pp z podaną datą śmierci 20-24.11.1914 r. VL 95, s.17.

¹⁰⁴ W liście strat nr 95 funkcjonuje Anton Dittmar, służący w 6. kompani 95. pp z podaną datą śmierci 20-24.11.1914 r. VL 95, s.11.

¹⁰⁵ W liście strat nr 95 funkcjonuje piechur Johann Iwanoczka, służący w 5. kompani 95. pp z podaną datą śmierci 20-24.11.1914 r. VL 95, s.17.

¹⁰⁶ W liście strat nr 95 funkcjonuje kapral Nicolaus Jagoda, służący w 14. kompani 95. pp z podaną datą śmierci 20-24.11.1914 r. VL 95, s.17.

¹⁰⁷ W liście strat nr 95 funkcjonuje piechur Jurko Fiałkowski z 15. kompani 95. pp z datą śmierci listopad 1914 r. VL 95, s.13.

¹⁰⁸ W liście strat nr 95 funkcjonuje piechur Johann Mokrynski, służący w 6. kompani 95. Pp z podaną datą śmierci 20-21.11.1914 r. VL 95, s.26.

¹⁰⁹ W liście strat nr 261 z 8 września 1915 r. piechur Nicolaus Chomyszyn przynależny do Hadykowic, powiat Husiatyń, urodzony w 1891 r. z 15. kompani 95. pp jest wzmiankowany jako jeniec wojenny w Rosji w Kirsanowie w Guberni Tabowskiej. VL 261, s.10.

Korporal	Daniło Dejkało ¹¹⁰	IR nr 95	22.11.1914
Reserve Infanterist	Jan Kwiatkowski	IR nr 95	22.11.1914
Ersatz Reservist	Mortus Drimmerf Gold ¹¹¹	IR nr 95	22.11.1914
Infanterist	Nicolaus Gojmann v. Makowski	IR nr 95	22.11.1914
Infanterist	Miron Derewieńczuk ¹¹²	IR nr 95	22.11.1914
Reserve Infanterist	Paul Tymków	IR nr 95	22.11.1914
Ersatz Reserve Infanterist	Adam Bodnar	IR nr 95	22.11.1914
Reserve Korporal	Michael Szpak ¹¹³	IR nr 95	22.11.1914
Ersatz Reserve Gefrajter	Metody Ogrodnik ¹¹⁴	IR nr 95	22.11.1914

Źródło: J. Drogomir, *Polegli w Galicji Zachodniej 1914-1915 (1918)*, t.3, Tarnów 2005 s.61-63.

Oprócz wymienionych powyżej żołnierzy w liście strat pułku dla listopada 1914 r. pojawia się kilkadziesiąt kolejnych nazwisk. Być może część z tych żołnierzy jest pochowana na cmentarzu w Sterkowcu-Dziekanowie. Z dużym prawdopodobieństwem można założyć, że żołnierze należący do 6. kompanii 95. pp polegli w ostatniej dekadzie listopada 1914 r. a wymienieni w liście strat nr 95, są także pochowani na tym cmentarzu.

Armleib Ammo, Infanterist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.

Georg Andusyszyn, Infanterist 7. kompania, zmarły 23-23.11.1914 r.

Jan Basisty, Infanterist 15. kompania, zmarły 20-23.11.1914 r.

Josef Bauer, Infanterist 7. kompania, zmarły 24.11.1914 r.

Josef Bazluk, Infanterist 5. kompania, zmarły 20-24.11.1914 r.

Jan Bemba, Zugführer 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.

Wasył Bochacz, Ersatz Reservist 4. kompania, zmarły 10-24.11.1914 r.

Iwan Bojenn, Infanterist 8. kompania, zmarły 20-24.11.1914 r.

Franciszek Buczyński, Infanterist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.

Jan Ceglecki, Infanterist 14. kompania, zmarły 20-24.11.1914 r.

¹¹⁰ W liście strat nr 95 funkcjonuje kapral Daniło Dejkało, służący w 6. kompani 95. pp podany jednak jako ranny a nie zabity.

¹¹¹ W liście strat nr 95 funkcjonuje Ersatz Reservist Markus Drimmer, służący w 16. kompani 95. pp z podaną datą śmierci 23.11.1914 r. VL 95, s.11.

¹¹² W liście strat nr 95 funkcjonuje Michał Derewlenczuk, służący w 16. kompani 95. pp zarejestrowany jednak jako jeniec wojenny, VL 95, s.11.

¹¹³ W liście strat nr 95 funkcjonuje kapral Michael Szpak, służący w 1. kompani 95. pp z podaną datą śmierci 18-24.11.1914 r. VL 95, s.37.

¹¹⁴ W liście strat nr 95 funkcjonuje gefrajter Methody Ogrodnik, służący w 1. kompani 95. pp z podaną datą śmierci 18-24.11.1914 r. VL 95, s.28.

Wasył Coczenko, Infanterist 6. kompania, zmarły 20-24.11.1914 r.
Onufry Ćwiek, Infanterist 11. kompania, zmarły 24.11.1914 r.
Albin Dąbrowski, Gefrajter 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Stefan Dunia, Ersatz Reservist 4. kompania, zmarły listopad 1914 r.
Anton Duszenko, Reserve Infanterist 14. kompania, zmarły listopad 1914 r.
Theodor Faloch, Infanterist 5. kompania, zmarły listopad 1914 r.
Józef Franczak, Infanterist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Wasył Gardij, Infanterist 11. kompania, zmarły 24.11.1914 r.
Daniel Gnyń, Infanterist 16. kompania, zmarły listopad 1914 r.
Jan Hawryłów, Infanterist 14. kompania, zmarły listopad 1914 r.
Jury Hładij, Infanterist 10. kompania, zmarły 24.11.1914 r.
Hrynko Huatów, Ersatz Reservist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Johann Hohenberg, Zugführer 15. kompania, zmarły 20-23.11.1914 r.
Iwan Hołowaczuk, Ersatz Reservist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Victor Hrabec, Infanterist 6. kompania, zmarły 20-24.11.1914 r.
Josef Jabłoński, Ersatz Reservist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Erman Klampfer, Reserve Infanterist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Stefan Kochany, Infanterist 7. kompania, zmarły 23-24.11.1914 r.
Wasył Kostiw, Ersatz Reservist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Michael Kozaryk, Infanterist 15. kompania, zmarły 20-23.11.1914 r.
Iwan Letwyniuk, Ersatz Reservist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Michajło Luckiw, Ersatz Reservist 16. kompania, zmarły 23.11.1914 r.
Adolf Mislik, Gefrajter 16. kompania, zmarły 23.11.1914 r.
Maximilian Moscicki, Ersatz Reserve Gefrajter, 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Nicolaus Muryn, Infanterist 7. kompania, zmarły 23-27.11.1914 r.
Johann Muszej, Infanterist 4. kompania, zmarły 19-24.11.1914 r.
Tymko Muzyka, Gefrajter 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Toma Nakoneczny, Ersatz Reservist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Adam Nowaczek, Infanterist 5. kompania, zmarły 20-24.11.1914 r.
Wasył Paskalek, Ersatz Reservist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Johann Piasadny, Infanterist 6. kompania, zmarły 20-24.11.1914 r.
Iwan Pidlubny, Ersatz Reservist 16. kompania, zmarły 23.11.1914 r.
Jan Pobihun, Infanterist 7. kompania, zmarły listopad 1914 r.
Posterniak, Infanterist 10. kompania, zmarły listopad 1914 r.

Peter Rykieta, Infanterist 10. kompania, zmarły 24.11.1914 r.
Johann Sajenczuk, Infanterist 7. kompania, zmarły listopad 1914 r.
Gregor Sidek, Infanterist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Matthäus Skotnicki, Infanterist 5. kompania, zmarły listopad 1914 r.
Michał Smolak, Korporal 16. kompania, zmarły 23.11.1914 r.
Josef Szewciw, Infanterist 6. kompania, zmarły 20-24.11.1914 r.
Johann Szewczuk, Reserve Infanterist 12. kompania, zmarły 24.11.1914 r.
Nicetas Towpyha, Korporal 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Felix Urzędowski, Gefrajter 7. kompania, zmarły 23-24.11.1914 r.
Salomon Juda Weiser, Ersatz Rezervist 16. kompania, zmarły 19.11.1914 r.
Michael Wesoły, Infanterist 5. kompania, zmarły 20-24.11.1914 r.
Michael Wilk, Infanterist 6. kompania, brak daty śmierci
Demeter Zazulak, Infanterist 10. kompania, zmarły 24.11.1914 r.

Polegli wymienieni powyżej nie pojawiają się w spisach sporządzonych przez Jerzego Drogomira. Daty śmierci, przynależność do tych samych pododdziałów co pochowani na cmentarzu w Sterkowcu-Dziekanowie jest jednak pewną wskazówką, że zostali oni także pochowani na tym cmentarzu. W przypadku dwóch poległych charakterystyczne imiona i nazwiska wskazują na ich izraelickie pochodzenia. Być może zostali oni pochowani w grobach oznaczonych numerami 1, 2 lub 3, co do których nie mamy informacji jakimi typami nagrobków były oznaczone.